УЛУГ ОКТЯБРЬГА АЛДАР!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 262 (9639) | 1974 чылдың ноябрь 7, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

ЛЕНИНИЗМ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

Советтер чурту, депшилгелиг бүгү кижи төрелгетен Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 57 чыл оюн байырлалдыг демдеглеп турар. Ону совет кижилер сагыш-сеткилинде чаагай өөрүшкүлүг уткуп турар. Олар ону коммунистиг ниитилелди тургузарының оруунга алдарлыг күш-ажылчы чедиишкиннер-биле демдеглээн.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, ооң ленинчи Төп Комитеди ажылчы чоннарның бызыгаар чок деткимчезинге болгаш чогаадыкчы идепкейинге даянгаш, Октябрь революциязының өлүм чок херээн уламчылап, хөгжүдүп турар. Ооң хереэ СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, съездиниң чарлаан Тайбың программазын боттандырар дээш ажыл-иште чурттап, быжыгып турар.

Байырлал бүдүүзүнде чаңчылчаанын ёзугаар ноябрь 6-да, Кремльдиң Съездилер ордузунга бүдүрүлге мурнакчылары, министерстволар биле ведомстволарның удуртукчулары, эртем, культура ажылдакчылары, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчылары, Москва чоок-кавызының ажыл-ишчилери чыылган. Аңаа Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 57 чыл оюн уткаан, ажылчы чоннар депутаттарының Москва Совединиң болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының хоорай комитединиң байырлыг хуралы болган.

Эштер **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарёв, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, Н. Ф. Катушев** оларны хуралдың киржикчилери дыммыттыг, үргүлчүлелдиг алыш часкаашкыннары-биле уткаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының даргалары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүннери, Коммунистиг партияның хоочуннары, найысылалдың совет, партия болгаш хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары, хоорайның алдарлыг кижилери база президиумга олурганнар.

Хуралга хөй санныг даштыкы аалчылар, даштыкы дипломаттар база киришкен.

Байырлыг хуралды Моссоветтиң күүскомунуң даргазы **В. Ф. Промыслов** ажыткан.

Залга ССРЭ-ниң Күрүне гимни чаңгыланып үнген.

Илеткелди чыылганнарга чылыы-биле уткуттурган СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри **А. А. Громыко** кылган.

Байырлыг хурал доозулган. Бистиң Төрээн чуртувустуң Күрүне гимни залга база катап чаңгыланган.

* * *

Байырлыг хурал соонда Кремльде Съездилер ордузунга байырлал концерти болган.

Улуг чедиишкинниг эрткен ук концертке партия, чазактың удуртукчулары база олурушкан.

* * *

Улуг Октябрьның 57 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралдар эвилелдешкен республикаларның найысылалдарынга, чурттуң өске-даа хоорайларынга база болгулаан.

(СЭТА).

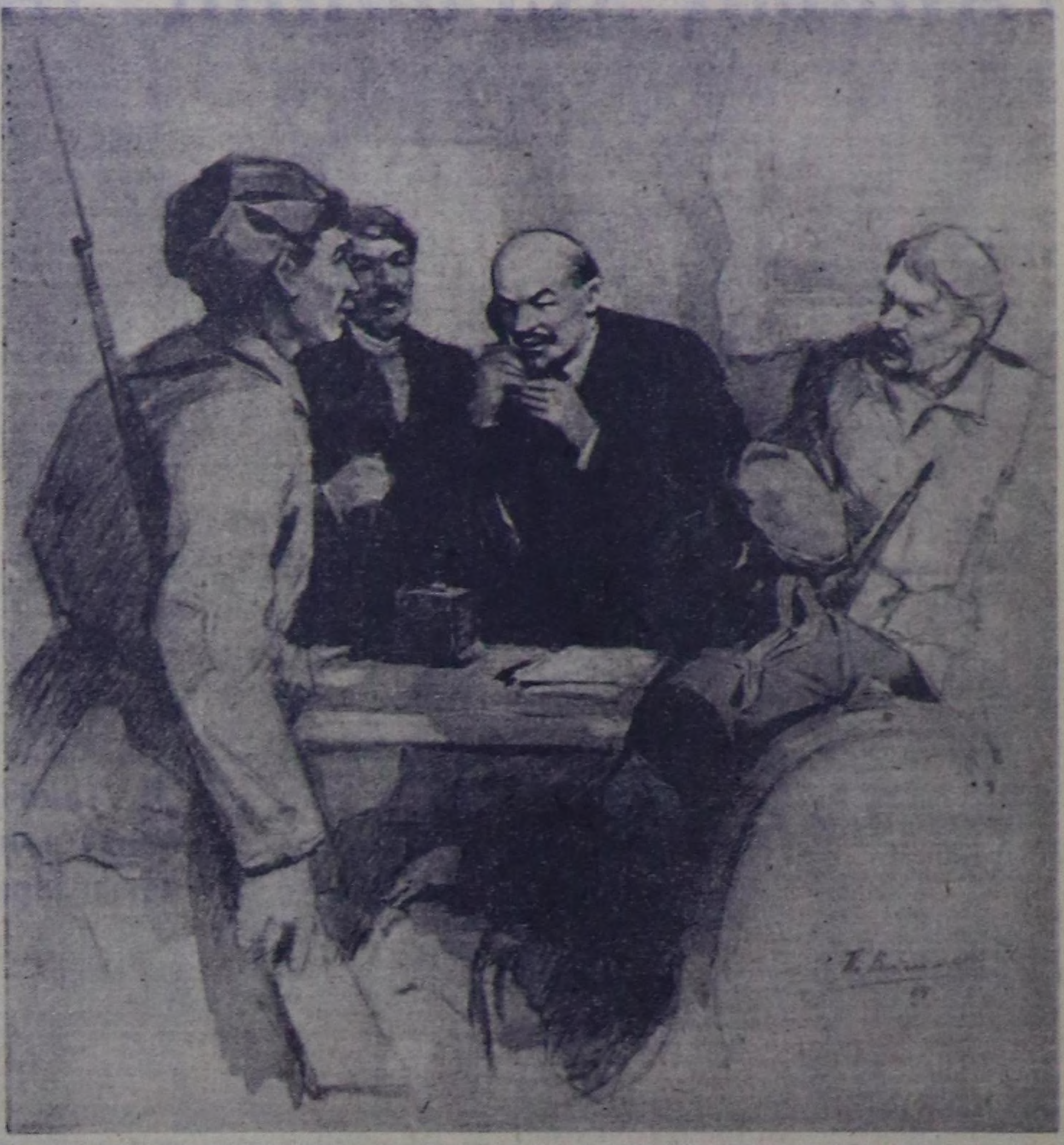

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

1974 чылдың октябрь 16—18-те Варшавага болган Консультативтиг ужуражышкынга СЭКП-ниң делегациязының отчёдун чугаалажып көргеш, СЭКП ТК-ның Политбюрозу ук ужуражышкынның түңнелдерин болгаш СЭКП делегациязының чоруткан ажылын чүүлдүг деп көрген.

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязын белеткеп, чыылдырар дугайында Варшавага дугуржулга чедип алдынган. Ук конференцияны белеткеп, чыылдырары Европаны быжыг тайбыңның, кады ажылдажылганың дивиниң болдурары дээш, бүгү чурттарның ажылчы чоннарының үндезин эрге-ажыктары дээш демиселдиң чедиишкинниг болурунга дуза чедирер, демократия болгаш социализм херээниң бурунгаарлаарынга дуза чедирер деп бүзүрелдиин СЭКП ТК-ның Политбюрозу илергейлээн. СЭКП ТК ону барымдаалап, марксизм-ленинизмниң, пролетаржы интернационализмниң принциптерин удуртулга болдургаш, акы-дуңма партиялар-биле моон соңгаардаа сырый дем каттыштырып ажылдаар.

ОКТЯБРЬНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ — КОММУНИЗМ БОЛГАШ ТАЙБЫҢ ХЕРЭЭНИҢ ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРИНЧЕ

Кремльдиң Съездилер ордузунга 1974 чылдың ноябрь 6-да Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 57 чыл оюн уткаан байырлыг хуралга эш А. А. ГРОМЫКОНУҢ илеткели

Эргим эштер!

Бистиң даштыкы аалчыларывыс!

Совет улус, чер кырында күш-ажылдың бүгү кижилери Улуг Октябрьның алдарлыг байырлалын демдеглеп турар болгай. Россияның Ленин партиязынга баштаткан ажылчын тараачыннары 57 чыл мурнунда эрге-чагырганы холунга алгаш, ажылчы чоннарның күрүнезин делегейге эң баштай тургускан.

Делегейниң бүгү хөгжүлдезинге Октябрьның социалистиг Улуг революциязы дег ханы салдарлыг болган болуушкун төөгүге туруп көрбээн. Ук революция улустарның салым-чолун шиитпирлиг өскерткеш, капитализмден социализмче шилчиириниң үезин ажыткан, тайбың биле депшилгеже орукту ажыткан.

Ам Октябрь тугунуң адаа-биле акы-дуңма социалистиг чурттарның улустары совет улус-биле кады чоруп турар. Оларның хөй-хөйү боттарының амыдыралының тураскаалдыг байырлалдарын чоокта даа демдеглээн.

Империализмге болгаш колониалдыг кулданыышкынга удур, хосталга болгаш национал хамаарышпас чорук дээш демиселчилерниң чедиишкиннери Октябрь революциязы-биле сырый холбаалыг.

Октябрьның херээ — бүгү чурттарның миллион-миллион ажылчы чоннарының дириг болгаш чоок херээ. Октябрьның дуржулгазы — делегейниң ажылчын ангызының үнелеп четтинмес эртине-байлаа. Октябрь байырлалы — бүгү мурнакчы төрелгетенниң байырлалы.

Бистиң Төрээн чуртувус ук революцияның 57 чыл оюн чечектелген күчү, күштүг уткуп тур. Социал-экономиктиг болгаш культура депшилгезинге мурнакчы туруштарлыг болуру ол чедип алган. Чуртувуста сайзырангай социализм ниитилели тургустунган, коммунизмни тургузарын чедиишкинниг боттандырып турар. Октябрь сөөлүндеги төөгүнүң кол түңнели, совет кижилерниң бүгү салгалдарының шудургу күш-ажылының түңнели ол.

Ам улузувустуң бодал, чүткүлдери СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, тоску беш чылдың планнарын күүседир, социалистиг Ада-чурттуң күчүзүн быжыглаарынга ооң-биле бурунгаарлаар база бир улуг базым кылыр — чаңгыс чүткүлдүг.

Бистиң күш-ажылчы чедиишкиннеривис, коммунистиг тургузуушкунга чедиишкиннеривис — ССРЭ-ниң делегейге чайгылыш чок угаадыг турар ат-алдарының үндезини. Улустуң аас-кежиги дээш, бүгү кижи төрелгетенниң келир үези дээш СЭКП тайбың дээш шудургу болгаш чайгылыш чок демиселжип турар. Ол чаагай демиселди бисте улуг Ленин чагаан, Совет эрге-чагырганың баштайгы Декреди — Тайбың дугайында декрет чагаан.

Совет улус Октябрьның оруу-биле чаңгыс аай сырый каттышкан хүрээлениң, бодунуң шылгаттынган дайынчы авангарды — Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле бүзүрелдиг базым-биле чоруп орар.

I. СЭКП-ниң удуртулгазы-биле — коммунистиг тургузуушкуннуң ленинчи угланыышкыны-биле

Эштер! Бистиң күрүневистиң төөгүзүнүң бежен чеди чылы Октябрьның идеалдарын боттандырары дээш совет улустуң шудургу күш-ажылының болгаш демиселиниң чылдары. Революцияның тураскаалдыг оюн байырлап тура, совет кижилер коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү участоктарынга чаагай үүле бүдүргениниң түңнелдерин шынап-ла дүрүм ёзугаар чоргааралдыг үндүрүп турар.

Ниитилелдиң амыдыралга эң чугула ажыл-чорудулга адыры — улус ажыл-агыйынга шилгарангай түңнелдер чедип алдынган. Амгы үениң совет экономиказы — келдергей улуг хемчээлдиг бүдүрүлге өзүлдезиниң доктаамал бедик темпилери, бүгү адырларның техниктиг доктаамал сайзырангайжып турары ол. Чурттуң национал орулгазы сөөлгү 10 чыл дургузунда ийи катап улгаткан факт ооң шапкын хөгжүп турарын херечилеп турар. Совет күрүнениң ооң мурнундагы бүгү төөгүзүнде турганындан улуг бүдүрүлге күчүзү ол үениң дургузунда тургустунган.

Социалистиг экономиканың артык күчү-шыдаады бурунгаарлаан базым бүрүде улам тодаргай илерев турар.

Бистиң чуртувус мооң мурнунда кестүп көрбээн улуг сорулгаларны шиитпирлеп турар. Чыл бүрү чүс-чүс бүдүрүлгелерни ажыглалга кирип турар. Чижээ, Каманың автомобиль заводу болгаш Саян-Шушенскоеге ГЭС чижектиг келдергей улуг үлетпүр, энергетика бүдүрүлгелерин тудуп тургузуп, Байкал-Амур демир-оруун тудуп, Төрээн чуртка Сибирь биле Ыраккы Чөөн чүктүң улам хөй чаа-чаа байлактарын бараан болдуруп турар. Россияның кара хөрзүннүг эвес зоназын сайзырадырының программазын күүседип эгелей берген ук программаны партия бадылаан, ону боттандырары чурттуң ол улуг деңзээрин чаартыр.

Партия оон-биле чергелештир социалистиг бүдүрүлгениң дээштиин, ооң шыңарын бүгү тала-биле сайзырангайжыдарынче угланган хемчеглерни боттандырып турар. Совет улус коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап турар.

XXIV съездиниң айыткан сорулгаларын чедип алырынче бистиң социалистиг индустриязы бүзүрелдиг бурунгаарлап турар. Баштайгы түңнелдерни ёзугаар алырга, ооң бүдүрүүшкүн хемчээли дөрт чыл дургузунда үштүң бир кезиинден артыр улгадыр. Ол болза дөрт чыл дургузунда бүдүрер үлетпүр продукциязы ооң мурнунда эрткен бүгү беш чыл дургузундаазындан хөй болур дээни ол.

1974 чылда массаларның күш-ажылчы идепкейи улам көдүрлүүшкүннүг болган, улус ажыл-агыйының ажыктыы улам бедиткен. Ооң түңнелдерин четче үндүрер бис. Үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң бүгү беш чыл дургузундаазындан эң бедик немелде өзүлделиг болуру чуртка чедип алдынган турар деп чүве ам безин тодаргай апарган. Ол өзүлде тос айлар дургузунда 8,2 хуу болган деп чугаалаарга-ла аңаа четчир барымдаа болур. Ооң-биле капсырлаштыр күш-ажылдың бүдүрүмчелии 6,6 хуу улгаткан. Ол көргүзүглер план ёзугаар доктааттынганындан оранчок бедик. Ук көргүзүглер делегейниң капиталистиг эң улуг чурттарында немелде өзүлдениң темпилерин ашкан.

1974 чылдың чедиишкиннери онза ужур-дузалыг. Ук чыл тоску беш чылдың планнарын күүседири дээш совет кижилерниң демиселинге шынап-ла тодарадыкчы чыл болу берген. Ооң чедиишкиннери бо беш чылдың сөөлгү доостур чылында чедиишкинниг ажылдаарының үндезинин тургузуп бээр.

Кодээ ажыл-агыйның ажылчиннери чаагай түңнелдерни чедип алган. Агаар-бойдус байдалы чамдык черлерге таарымча чок болган-даа болза, чуртка тараа дүжүдү ниитизи-биле багай эвес. Тараа эң-не дүжүткүр болган эрткен чылдыындан ол эвээш, ынчалза-жок мурнундагы бүгү чылдарның дүжүдүнден бедик болуп турар.

Поволжьениң, Уралдың, Соңгу Кавказтың, Россия Федерациязының кара хөрзүннүг төп болгаш кара эвес хөрзүннүг областарының чер ажылдакчылары шалыпчы ажылдааннар. Төрээн чурттуң шыгжамырынга Украина ийи чыл улаштыр миллиард пуд тарааны урган. Белоруссия, Прибалтика республикалары база-ла чаагай дүжүттү өстүргеш, ажаап алган.

Хөвеңчилер эрткен чылдың чедиишкиннерин быжыглап база көвүдеткен. Олар боттарының социалистиг хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткен. Чүгле Узбекистанның колхозтары болгаш совхозтары безин 5 миллион ажыг тонна хөвеңни ажаап алган. Ниитизи-биле күрүне 8 миллион тонна хөвеңни алган. Ада-чурттуң хөвең ажыл-агыйы ол хире хөй хөвең ажаап алган таварылга төөгүге турбаан.

Тос айларның түңнелдери-биле алырга, чурттуң малчыннары улус ажыл-агыйының чыл планын ажыр күүседир боттуг аргалар бар боор турар. Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хөгжүдеринге кылдынган бүгү чүүлдер — колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-ишчилериниң бедик организастыг чорууну, карак-кызыл күжениишкиннерниң, совет кодээниң дугайында бүгү улустуң сагыш салыышкынының түңнели. Ол болза — кодээ ажыл-агыйже доктаамал кичээнгей салып турар партияның эртемге үндезилеттинген аграр политиказының, ооң доктаамал кичээнгейиниң түңнели.

Бир эвес бистиң кодээ ажыл-агыйывыстың он чыл мурнундагы байдалын бо хүннүң туружундан көөр болзувусса, ол чылдарның дургузунда канчаар-даа аажок улуг өскерилгелер болганын көрүп каар бис. СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) Пленумундан эгелээш, партия кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин көдүрериниң кол-кол айтырыгларын базым-базымы-биле чайгылыш чок шиитпирлеп, ону интенсификастаарынче, кодээниң материал-техниктиг баазазын быжыглаарынче угланыышкынны хажык чокка боттандырып турар. Комплекстиг механизастаашкынны болгаш химижидилгени калбак хемчээлдерге чорудуп турар. Черлерни мелиорастаарының талазы-биле улуг ажылдарны калбартып турар. Ол бүгү чүүлдер чер болгаш мал ажылының продуктузун бедидер, кедизинде барып кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге үндезин өскерилгелерни хандырар база колхозтарның болгаш совхозтарның экономиказын боттуу-биле быжыглаар арганы берип турар.

Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ыңай өстүрериниң, ооң ажыктыын бедидериниң СЭКП эң чугула сорулгаларының бирээзи кылдыр көрүп турар. Партия ол сорулганы күүседиринче бодунуң бүгү организацияларының, бүгү ажылчы чоннарның күжениишкиннерин мобилизастап турар.

Партияның айыткан эки сорулгаларын чедип алырын кезээде миллион-миллион кижилерниң медереңдиг, чогаадыкчы күш-ажылы шиитпирлеп келген болгаш шиитпирлеп-даа турар. Оларның социал-политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейи ажыл-агый планнарының салым-хуузун-даа, ниитизи-биле чурттуң күчүзүнүң өзүлдезин-даа, бистиң бүгү амыдыралывысты экижидерин-даа тодаргайлап турар.

Бо хүн бистер Октябрь оюн байырлавышаан, күш-ажылдың кижизиниң дугайын, хоорайларның болгаш суурларның совет ажыл-ишчилериниң дугайын онза чылыы-биле болгаш өөрүп четтиришкин-биле чугаалап турар бис, олар чурттуң индустриалдыг күчүзүн көвүдедип, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хөгжүдүп, социалистиг Ада-чурттуң чечектелиишкинин дээш боттарының күштерин болгаш талантыларын берип турарлар.

Бо чыл болза, ажылчы чоннарның инициативазы, шалыпчы ажылы, чарышты улам калбартыры — бистиң бурунгаар хөгжүлдевистиң бүзүрелдиг дүргедедикчизи болур дээрзиниң чаа херечилелдерин берген.

Социалистиг чарышта чоннуң чогаадыкчы арга-шинээзи улам тодаргай илергейлеттинип, кайгамчык хөй-хөй эгелээшкиннери төрүттүнүп тыптып турар.

Уткуштур планнар, муң-муң керээлер, шалыпчыларның кыйгыржылгазы — чарыштың ол-даа база өске-даа хевирлери тоску беш чыл планын күүседир дээш бүгү улустуң демиселиниң илергейлели апарган. Олар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезинге, дериишкиннерни болгаш машиналарны ажыктыг кылдыр ажыглаарынга, бүдүрүлгениң курлавырларын дилеп тыварынга улам-на дээштиг салдарны чедирип турар.

Уткуштур планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүсеткениниң ачызында 1974 чылда улус ажыл-агыйы барык 6 миллиард хире рубльдиң үлетпүр продукциязын немей алыр. Совет кижилерниң сорук кииртикчи ажыл-ижи деп чүве ындыг боор-дур.

Кижиниң ачы-хавыязын ооң улус чонунуң чаагай чоруунга үндүрүп турар ажыл-ижи барымдаалап үнелээр бистиң ниитилеливиске бүдүрүлгениң мурнакчызы деп адаттырарындан артык бедик алдар турбас. Ындыг кижилер бисте сая-сая. Олар шынап-ла беш чылдың туг тудукчулары боор турарлар. Олар бүгү улустуң хүндүткелин эдилээр, алдар-сураглыг болур эргени чедип алганнар, оларның ачы-хавыязын партия болгаш Төрээн чурт төлептиг-биле үнелеп турар.

Эштер! Бистиң партиявыс экономиканың шынар талазы-биле көргүзүглерин бедидеринче, бүдүрүлгени сайзырангайжыдарынче, бүгү ажыл-агый чорудулгазын улам бедик депшилче көдүреринче угланган шугумну дорт болгаш хажык чок чорудуп турар. Планнаашкынны организастаарын болгаш бүдүрүлгени эргелеп-башкарарын улам экижидериниң, чер болганга ажылдың ёзулуг партийжи стилин чедип алыры партия туруштуг боттандырып турар. Ол болза партияның экономиктиг политиказын боттандырарының эң чугула негелдези болур деп ол санап турар.

Ындыг политиканың шынарын тоску беш чылдың планнарының канчаар күүсеттинип турары тодаргай бадыткаан.

Экономиканың тургузуу сайзырангайжып, бүдүрүлгениң чарыгдалдары эвээжеп, ниитилел күш-ажылының бүдүрүкчүлүү доктаамал өзүп турар. Ол бүгү чүүлдүң күсели-биле бо чылын национал орулганың немелде өзүлдезиниң бештиң бир хуузундан ажыг кезин алдынар.

Эртем-техниктиг депшилгениң темпилерин дүргедедир талазы-биле дыка хөй чугула хемчеглерни сөөлгү үеде боттандырган. Бедик бүдүрүкчүлүг техника-биле, комплекстиг механизацияның болгаш автоматизацияның аргалары-биле улус ажыл-агыйын чепсеп дериири калбаа-биле чоруп турар.

(Эгези. Уланчызы 2-ги арында).

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Найысылал Кызылдың ажылчы чоннар болгаш шеригниң 11 кезээниң төлээлекчилериниң Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 57 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралы дүүн Кызылда Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга болган. Ону Кызыл хоорайкүскомунуң даргазы **Ш. Д. Куулар** ажыткан.

Хүндүлүг президиумга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр партия Төп Комитединиң Политбюрозунуң составын байырлыг хуралдың киржикчилери аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 57 чыл оюнуң дугайында илеткелди СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында күрүнениң айыыл чок чорук комитединиң даргазы **И. А. Ситяев** кылган.

Хурал соонда байырлалдың улуг концерти болган.

* * *

Улуг Октябрьның 57 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралдар ол ышкаш дүүн районнар төптеринге, Ак-Довурак хоорайга, Хову-Аксынга болгаш өске-даа суурларга байырлалдыг байдалга эрткилээн.

ОКТЯБРЬНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ—КОММУНИЗМ БОЛГАШ ТАЙБЫҢ ХЕРЭЭНИҢ ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРИНЧЕ

(Уланчызы. Эгези 1-ги арында).

Эртем-шинчилел, төлевилел-конструктор организацияларны болгаш үлетпүр бүдүрүлгелери бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин база продукцияның шынарын бедидер талазы-биле туруштуг ажылды сырый дем-биле чорудуп турарлар. Бо беш чылда чылдың-на үш чартык муң ажыг чаа кылыгларның бүдүрүлгезин шиңгээдип ап турар, ол болза сески беш чылга деңнээрге, оон ийи катап хөй боол турар.

Эртем-техниктиг революцияның чедиишкиннерин социализмниң артык шынарлары-биле сырый холбаарын чедип алыр деп төөгүлүг сорулганы шиитпирлээринге бистиң чуртувус СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда эрткен үе дургузунда дыка чугула базымны кылган деп чугаалап болурунуң бүгү барымдаазы бисте бар.

Оон-биле чергелештир экономиканы шынар талазы-биле сайзыраңгайжыдарының айтырыглары доктаамал кичээнгейни болгаш улуг күжениишкиннерни негеп турар дээрзин бистер шуптувус эки билип турар бис. Бөгүн кол чүве болза, сан-биле-даа, мергежил-биле-даа эки түңнелдерни чедип алырында, чурттуң байлактарын хумагалыг ажыглаарында, бистиң кол курлавырывыс болур экономиканың ажык чорууң бедидерин чедип алырында деп Л. И. Брежнев айыткан болгай.

Чугаа болза амгы депшилгениң бүдүрүкчү күжүн эки ажыглаар, эртем болгаш техниканың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге дүрген шиңгээдип алырын хандырар дугайында чоруп турар. Чугаа болза харысалганы болгаш ажыл-ишчи чорукту бедидериниң дугайында, күрүне база күш-ажыл чурумун шыңгыы сагыырының дугайында, бар четпестерни, бистиң бурунгаар шимчээшкинивиске шаптыктыг бүгү чүүлдерни шиитпирлиг-биле ажып эртериниң дугайында боол турар. Ол болза партийжи, политиктиг херектир деп СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленуму онзалап айыткан.

Бис ам тоску беш чылдың сөөлгү чылынче кирер деп турар болгай бис. Улус ажыл-агыйы планнарын күүседири болгаш ажыр күүседири, доозукчу үеде шалыпчы ёзу-биле ажылдаары бистиң мурнувуста эң чугула болгаш харысалгалыг сорулга боол турар. Ук сорулганы чедиишкинниг күүседири социалистиг экономиканы болгаш культураны улам ынай хөгжүдериниң, улустуң чаагай чорууң бедидериниң магадылалы болур.

Коммунистер партиязының ажыл-чорудулгазының ханы ужур-утказы болза, күш-ажыл кижилериниң дугайында, чоннуң чаагай чоруунуң дугайында сагыш салышкынны болгай.

Социалистиг экономиканың өскен аргаларын өөренип көргеш, СЭКП-ниң XXIV съездизи социалистиг бүдүрүлгениң хөгжүлдезиниң бедик темпилериниң үндезининге ажылчы чоннарның амыдырал-чуртталгазының материалдыг база культурлуг деңнелин дыка бедидерин тоску беш чылдың кол сорулгазы деп санаан болгай.

Ук сорулга дес дараалай күүседиттинип турар. Улустуң чаагай чоруунуң деңнелин бедидеринге сөөлгү чылдарда дыка хөй чүүлдер кылдынганын совет өг-бүле бүрүзү, совет кижи бүрүзү бодунуң дуржулгазындан билир.

Съездиниң директиваларын ёзугаар, ажыл төлевирин бедидер талазы-биле улуг хемчеглер алдынган. Ажылчы чоннарның улуг отрядының — эмчилерниң, башкыларның, демир-орук транспортунуң ажылдакчыларының, көдээ ажыл-агый механизаторларының ажыл төлевири өскен.

Ажыл төлевириниң чаа, элээн бедик деңнелин дес дараалай боттандырып турар, бүдүрүлге адырларының ортумак шалыңнарының ажылдакчыларының ажыл төлевирлерин болгаш шалыңнарын өстүрүп турар. Ол социал-экономиктиг хемчеглер чоннуң янзы-бүрү кезектериниң хандырылга деңнелин чоокшуладырынга улуг ужур-дузалыг болур.

Ниитизи-биле 1971 чылдан 1974 чылга чедир 47 миллион кижиниң ажыл төлевири өскен, ол болза ийиги ажылчын база албан-хаакчы бүрүзүнүң ажыл төлевиринге хамааржыр.

Чоннуң чаагай чоруун көдүреринге чугула рольду хереглелдиң ниитилел фондулары ойнап турар. Чүгле пенсияларны, стипендияларны, пособиелерни болгаш өске-даа төлевирлерни өстүргениниң ачызында бо беш чылдың дөрт чылының дургузунда 30 миллион кижиниң орулгалары өзер.

Өзүп орар аныяк салгалдың кижизидилгезинге эки байдалдарны тургузар, ажы-төлдүг өг-бүлелерге материалдыг дузаламчыны улгаттырар сорулга-биле чоокта чаа СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эвээш хандырылгалыг өг-бүлелерниң ажы-төлдеринге пособиелер тыпсырының хемчеглерин бадылаан болгай. Күрүне ындыг пособиелерни төлээринге чылда 1,8 миллиард рубльди тускайлаан. Ол болза чоннуң чаагай чоруунуң дугайында Коммунистиг партияның сагыш салышкынының база бир чаа тодаргай херечизи-дир.

Чоннуң боттуг орулгаларының деңнелин бедитпишаан, партия улус хереглелиниң бараанарын бүдүрерин калбартыр талазы-биле улуг ажылды чорудуп турар. Амыдырал хандырылгазы бедик темпилер-биле хөгжүп турар. Чыл келген тудум совет кижилер идик-хеп, мебель, соодукчу, телевизор аймаан хөйү-биле садып ап турар. Бо беш чылдың эрткен үезиниң дургузунда ук бараанарны сески беш чылдың бүгү дургузунда бодаарга, оон дыка хөйнү садып саарган.

Оон-биле чергелештир ажылчы чоннарның негелделери, оон иштинде бүдүрүп үндүрүп турар бараанарның шынарынга хамаарыштыр негелделери база доктаамал өзүп турар. Ол ындыг болур-даа ужурлуг. Калбак хереглелдиң бараанарын бүдүрерин көвүдедир, оларның шынарын бедидер, ассортиментизин экижидер, өскээр чугаалаарга, чоннуң хереглелин улам долузу-биле хандырар дээш партия улус ажыл-агыйының бүгү адырларының, хамыктың мурнунда чиик база аъш-чем үлетпүрүнүң ажылдакчыларының күжениишкиннерин угландырган.

Ажылчы чоннарның чаагай чоруунуң кол көргүзүглериниң бирээзи болза чуртталга байдалдары болгай. Бистиң чуртувуста чуртталга тудуунуң калбарышкыны делегейде деңнежир чүвези чок. Беш чылдың чүгле дөрт чылының дургузунда ажыглалга кирер чуртталга бажыңнарының шөлү Москва ышкаш ындыг хоорайларның чуртталга фондузунга деңнежир чорук чуртталга тудуунуң кайы хире улуг хемчээлдиин тодаргай көргүзүп турар-дыр. Бо дөрт чыл дургузунда 45 миллион ажыг совет кижилер чаа квартираларже көжүп кирер болгаш боттарының чуртталга байдалдарын экижидерлер. Чоннуң чуртталга хандырылгазы доктаамал бедип турарын, совет өг-бүле бүрүзү тускай квартиралыг болурун партия чедип ап турар.

Социалистиг ниитилел болза, ажылчы кижиниң амыдыралының материалдыг-даа, угаан-бодал-даа байдалдарын экижидер дээш сагыш салып турар төөгүде бир-ле дугаар ниитилел болур. Бистиң курлавырларывыс дыка кызыы турган үеде безин бистиң чуртувуска бирги чергениң эргежок чугула бараанарының бүдүрүлгезин өстүрерин хандырган эвес, харын өөредилгениң, кадык камгалалының болгаш социал хандырылгазының эң мурнакчы системазын база тургускан турган.

Бөгүн совет улустуң амыдыралы канчаар-даа аажок байлак болгаш хөй янзы талаларлыг апарган. Ол болза ниитилелдиң культура, эртем, угаан-бодал байлаан хөгжүдеринче угланган партияның доктаамал күжениишкиннериниң дорт түңнели-дир. Тоску беш чылдың чылдары ол талазы-биле онзагай черни ээлеп турар.

Бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгезинче шилчиишкин дооступ, школаларга болгаш дээди өөредилге черлеринге өөредилге, аныяктарның профессионал-техниктиг белеткели сайзыраңгайжып турар. Кижилерниң мага-бот, кадыкын быжыглаарынга, оларның ажыл база амыдырал байдалдарын экижидеринге, бойдусту камгалап карактаарынга база хөй чүүлдер кылдынган.

Чоннуң материал база культурлуг хереглелдерин улам долузу-биле хандырарын көрүп турар СЭКП-ниң XXIV съездизиниң угланыышкынын моон соңгаар-даа дорт болгаш хажык чок боттандыр апаар.

Кижи болза эң үнелиг чүүл, эң улуг байлак ол деп партия чаңгыс эвес удаа айтып келген. Кижиниң бүгү талалыг хөгжүлдези партияның программныг сорулгазы болур. Бүгү бүдүрүлгени, бүгү эртемни болгаш культураны, бүгү социал болгаш политика албан черлерин ниитилел аңаа бараан болдуруп турар.

Социалистиг ниитилел тургузуунуң, Октябрьның эң чугула чаалап алышкыннарын бистиң дүрүм ёзугаар көрүп турарывыс амыдыралдың совет хевириниң ужур-утказы оон илереп турар. Совет кижилерниң эрге-ажыктарының болгаш сорулгаларының чаңгыс аайы, коммунизм херээнге оларның бердингени амыдыралдың совет хевиринде ботталган. Чурттуң бүгү нацияларының болгаш биче-буурай улустарының акы-дуңмалышкы ёзузу, ССР Эвилелиниң тургустунганының 50 чылынга тураскааткан байырлалдар чайынначык илереэшкини болган оларның арзында бузулбас найырал болгаш бистиң ниити байырлалдарывыс болур совет республикаларның чартык чүс чыл юбилейлери амыдыралдың совет хевириниң канчаар-даа аажок улуг чедиишкини болур.

Амыдыралдың совет хевири болза коллективизмге болгаш бот-боттарынга дузалажылгага, кижиниң хүндүлээр чорукка үндезилээн харылзааларның чаа системазы-дыр. Бодунуң утка-шынарының талазы-биле ханы гуманистиг амыдыралдың совет хевири амгы-даа, келир-даа үеге быжыг бүзүрелди тывылдырып турар.

Бистиң улам бурунгаарлаанывыс тудум амыдыралдың совет хевириниң кайгамчык демдектери улам тода илереп турар. Ленинниң сөстери-биле чугаалаарга, бисте «кижиниң ниити чуртталгазының дээди хевирлери» чедиишкинниг сайзырап турар. (ЧДЧ, т. 26, арын 40). Кижилерниң төөгүлүг чаа ниитилешкээ — совет улус тыптып келген. Ниитилелдиң идей-политиктиг чаңгыс эви быжыгып, ооң бүгү социал бөлүктери улам чоокшулажып турар.

Коммунистиг тургузуушкунга, бистиң ниитилелдиң бүгү амыдыралынга кол роль ажылчын аңгыга — ажылчы чоннарның эң организастыг, дадыккан болгаш бедик мөмереддиг отрядынга дүрүм ёзугаар онаажып турар. Коммунистиг идеяларга кызыгаар чок бердинген ажылчын аңгы Россияның революсчу пролетариадының херээн төлептиг-биле уламчылап турар. Бистиң чуртувустуң ажылчын аңгызын, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында-даа, тайбың күш-ажылдың чылдарында-даа ооң эрес-маадырлыг чорууң бүгү делегейниң ажылчы чоннары ханы магадал-биле хүлээп көрүп турар.

Колхозчу тараачыннар база маадырлыг ажылчын аңгы-биле эвилелдежип алган бурунгаарлап орар. Эң сайзыраңгай техника-биле чепсегленген, культура талазы-биле хемчээл чокка өскен колхозчу тараачыннар чурттуң хөгжүлдезинге улуг салышкынны киирип турар.

Экономиктиг күчүнүң өзүлдези-биле, эртем-техниктиг депшилгениң темпилериниң дүргедээни-биле, чоннуң угаан-бодал амыдыралының байлакшааны-биле чергелештир совет интеллигенцияның ролю дүрүм ёзугаар бедип орар.

Ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның болгаш интеллигенцияның бузулбас эвилели, бистиң ниитилелдиң бүгү аңгыларының база социал бөлүктериниң, чурттуң бүгү нацияларының болгаш улустарының чаңгыс эви — чогум-на ол дээрге коммунистиг тургузуушкуннуң өндүр улуг сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлеп турар күш ол. Партияның политиказы ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның, интеллигенцияның улам чоокшулажырынга, хоорай биле көдээниң, угаан ажылы биле күш-ажылының арзазында боттуг ылгалдарны чоорту чидирериңге идиг бээринче угланган. Ол дээрге, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң демдеглээни ёзугаар, аңгы чок коммунистиг ниитилелди тургузарының кол участоктарының бирээзи боол турар.

Социалистиг демократияны моон соңгаар-даа улам хөгжүдериниң дугайында партия доктаамал сагыш салып турар. Ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң, профессионалдар эвилелдериниң, ленинчи комсомолдуң, чурттуң бүгү хөй-нити организацияларының ажыл-чорудулгазы улам идепкейлиг болзун дээш партия бүгү чүүлдерни кылып турар.

Калбак демократизм дээрге социалистиг амыдыралдың онзагай демдээ. Бистиң демократиявыстың принципиалдыг артык күштүг чүдел дээрге, ооң кижиниң эргелерин чүгле чарлаанында эвес, оларны херек кырынга хандырарын магадылап турарында болур. Совет хамааты ажыл чок чорук болгаш мөлчүгдел, политика болгаш национал талазы-биле сөөк-язы ылгаар чорук ышкаш социал уржуктардан адырылган. Ол күрүне херектерин эргелеп-башкарарынга, бүдүрүлге болгаш ниитилел амыдыралынга киржир бүгү аргаларлыг.

Совет кижиниң ат-нүүрү, ооң хамааты эргелери бистиң хоойлувус ёзугаар бүрүн камгалаттынган. Ооң-биле чергелештир ёзулуг демократизм, ёзулуг улусчу эрге-чагырга, коммунистиг тургузуушкуннуң өндүр улуг херээ боду-ла бедик мөмереддиг болгаш харысалгалыг болурун негеп турар.

Чогум-на моон ужурундан партия ниитилелдиң организастыг чорууң быжыглап, кижи бүгүдезиниң харысалгазын бедидип турар. Чогум-на моон ужурундан ол совет кижилерни четпестерге, эргиниң янзы-бүрү артышкыннарынга болгаш ниитилелге удур чоруктарга эптеш чок болур ёзуга кижизидип, буржуаз идеологияга алзыр чорук-биле шиитпирлиг демиселди чорудуп турар. Бүгү ажылчы чоннарны коммунизмге бердинген чорукка, күш-ажылчы болгаш политиктиг, идепкейлиг чорукка, мөмереддиг сагылга-чурумга база ажыл-агыйжы чорукка кижизидерин партия чедип ап турар.

Чурттуң хамааты бүгүдезин бедик мораль-политиктиг мөзү-шынарларга кижизитпишаан, партия моон соңгаар-даа В. И. Ленинниң өөреткенин ёзугаар «коммунистиг сагылга-чурумну болгаш коммунистиг күш-ажылды массаларның угаан-медерелинге, чанчылдарынга болгаш хүн бүрүдеги амыдыралынга нептередир дээш ажылдаар» апаар (ЧДЧ, т. 41, арын 108).

Үлетпүрде болгаш көдээ ажыл-агыйда, ажылчы чоннарның чаагай чорууң бедидеринде болгаш культура тургузуушкунунда, совет ниитилелдиң политиктиг болгаш идейлиг чаңгыс эвин улам быжыглаарында, улустарның найыралын быжыктырарында бистиң бүгү чедиишкиннеривис Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле чедип алдынган. Ол бодунуң идегелдиг орук айтыкчызы — марксисчи-ленинчи теорияны удуртулга болдурган, тергиин байлак революстуг дуржулгага даянып турар. Ооң ленинчи Төп Комитеди, Политбюро, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежнев боду ниитилел амыдыралының бүгү талаларында ёзулуг улуг ажылды чорудуп, совет улустуң тургузукчу күш-ажылын организастап база башкарып турар. Партияның болгаш күрүнениң хөй талалыг амыдыралын база ажыл-чорудулгазын удуртурунга Леонид Ильичиниң шуут бодунуң шылгараңгай ролюн коммунист бүрүзү, совет кижи бүрүзү эки билир. Ол-ла бүгүнүң уламындан совет кижилерниң бүгү-ниити хүндүткелин болгаш ынакшылын ол чедип алган.

Партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижектерин сагыыры, эртемге үндезилээн анализ, байдалды — эрткен орукту болгаш келир үениң сорулгаларын — боттуу-биле көөрү, хүлээп ап турар шиитпирлерни ханы үндезилээри — бо дээрге бистиң партиявыстың, ооң Төп Комитединиң ажыл-чорудулгазын тодарадып турар демдектер ол. Ол бүгү ТК-ның октябрь (1964 ч.) Пленумунуң соонда улам сайзыраан, ук Пленум чурттуң бүгү хөгжүлдезинге салдар чедирген болгай. Ол Пленум СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң төөгүзүнге, сайзыраңгай социализмниң байдалдарынга дүгжүп турар политиктиг угланыышкынны ажылдап кылырынга шылгараңгай рольду ойнаан.

Эрткен он чыл үе партияның политиказының күчүлүг күжүн көргүскен. СЭКП-ниң XXIII болгаш XXIV съездилериниң шиитпирлери болгаш оларны боттандырып келгени чон биле партия оларны шиитпирлеп, иштики-даа, даштыкы-даа херектерге амыдыралга чайгылыш чок шыны-биле чорудуп турарын көргүскен. Оларның сөзү биле ажыл-херээ карышпайн турар.

Партияның бузулбас чаңгыс эвин база чырыткыландыр көргүскен, ол чорук партияның болгаш улустуң чогаадыкчы идепкейиниң чаа көдүрлүүшкүнүнден илергейлеттинип турар, ооң кайгамчыктыг түңнелдерин бөгүн шупту көрүп турар бис.

Сөөлгү чылдарда партийжи тургузуушкуннуң ленинчи принциптерин чайгылыш чок боттандырып турарынга үндезилээш СЭКП-ниң хүрээлени улам быжыккан болгаш каңналган. Совет коммунистер марксизм-ленинизмниң тиилеттирбес тугунуң адаанда сырый каттышкан.

15 миллион ажыг коммунистерни каттыштырган бистиң ленинчи партиявыс — улустуң политиктиг баштыңчызы, ооң ат-алдары, арын-нүүрү болгаш угаан-бодалы.

Партияның күжү — ооң идея талазы-биле сырый чоруунда, массалар-биле ооң сырый харылзаалыында. Ажылчы чоннарның эрге-ажыктары — ооң эрге-ажыктары.

Партияга чон кызыгаар чок бүзүрээр. Ол бүзүрелди партия бедии-биле үнелевишаан, ону шынзыктырып турары дээш чоргаарланып турар. Совет улусту партия коммунизмниң тиилелгезинче аппар чоруур.

II. Тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш СЭКП-ниң демисели—Октябрьның чагыгларының амыдыралга боттаныышкыны

Эштер! Октябрь революциязының тиилелгези дээрге, чүгле чаңгыс чуртка социал тургузугну солааны ол эвес. Мөлчүгделге, империалистиг дарлалга, күчүлээшкинге болгаш дайын халавынга үндезилеттинген бүгү делегей хемчээлдиг ёзу-чурумнуң буурап дүжүүшкүнүн Октябрь эгелээн. Амгы делегейниң байдалын дазылындан өскертипкен революстуг чаартылгаларның чыл санаашкыны оон эгелээн.

Ам социализмниң делегей системазы, делегейниң ажылчын аңгызы, бүгү антиимпериалистиг күштер делегей хөгжүлдезиниң кол фактору апарган. Делегейде амгы таарымчалыг өскерилгелер хамыкты мурнай делегей аренazынга тайбың, демократия болгаш социализм дээш туржуп турар күштерниң өзүп көвүдээнинден болдунар аргалыг апарганы ылап-ла хоойлу ёзугаар чүүл болур.

Карл Маркс өттүр көрүп мынча дээн: «Экономика талазы-биле ядыы, политика талазы-биле сарыыл чок эрги ниитилелдиң орнунга делегей айтырыының талазы-биле принциви тайбың болур чаа ниитилел тыптып кээр...» (К. Маркс болгаш Ф. Энгельс, Чог., т. 17, арын 5). Октябрь революциязының, улуг Ленинниң бүгү улустарга болгаш чазактарга салган кыйгызы чөптүг болгаш демократтыг тайбың дугайында болган.

Бистиң чуртувус чааскаан капиталистиг чурттарга бүзээледип алган турган чылдарның бергелерин болгаш шылгалдарын ажылдыр коммунистер партиязы ленинчи даштыкы политиканың тугун көдүрүп эккелген. Ооң-биле бис Ада-чурттуң Улуг дайынының отчалбыжын ажып эрткен бис, аңаа совет улус, ооң алдарлыг Чепсектиг күштери гитлержи шериг машиназын сый шапкан, фашистиг дарлалдан Европаның улустарын хостаан. Совет күрүне ол тукка шынчы болуп арткан болгаш дайын сөөлүнде бүгү үеде тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш быжыг туржуп турар.

Чартык чүс чыл-бурунгаардагызы дег, бөгүн-даа Совет Эвилелиниң тайбың политиказы, пролетар революциязындан төрүттүнген политиказы, ол дээрге бодунуң хан-дазылындан аңгылап интернационалчы политиказы болур. Ол чүгле совет улустуң, социализм чурттарының улустарының эрге-ажыктарын камгалап турар эвес, а чер кырында эң депшилгелиг күштүң — делегейниң ажылчын аңгызының, бүгү ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын база илергейлеп турар.

Бир эвес делегей байдалында болуп турар таарымчалыг шыңгыы бурунгаарлаашкыннарны ап көөр болза, олар шуптузу-ла СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айыткан Тайбыңның программазын амыдыралга боттандырары-биле холбаалыг дээрзин хөөредиг чокка чугаалап болур.

Съездиге СЭКП ТК-ның Отчет илеткелинге Леонид Ильичиниң көдүргени болгаш съездиниң чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгзүнгени ол программа, социализмниң акы-дуңма чурттары-биле бистиң кады боттандырып турарывыс программа ниитилел хөгжүлдезиниң объективтиг негелделерин, делегей амыдыралының негелде хереглелдери, амгы үе-чадада социалистиг күрүнелерниң тайбыңга ынакшылдыг политиказының холкол эчис сорулгаларын төпчүткен хевирге илергейлеттинип турар. Ону боттандырып келгениниң түңнелинде делегейге болдунар аргалыг болган боттуг улуг өскерлиишкиннерни ам бүгүде хүлээп турар. Ынчангаш ол программа делегейниң бүгү байдалынга ханы салдарын чедирген, чүге дээрге тайбың дээш туржуп турар бүгү кижилерни идеялары-биле чепсеглээн болгаш делегейниң дүшкүүрлүг чорууң улам ынай кошкадыр болгаш дайынның кыжанышкынын болдурбас дээш демиселге тодаргай сорулгаларны тургускан деп чугаа чокка бадыткап болур бис.

Ынчалзажок ындыг кончуг эвесте-ле, кандыг-ла бир 2-3 чылдар мурнунда даштыкы удуртукчулар Тайбыңның программазы чедимче чок болур деп даап бодап турганнар. Ындыг даап бодакчыларның чугааларын амыдырал ойтур шапкан.

Бодавыже, ол төөгүлүг документиде айыттынган айтырыгларны болгаш сорулгаларны долгандыр делегей аренazында политиктиг чидиг демисел чоруп турар. Ынчалзажок кол чүүл Тайбыңның программазын чедиишкинниг боттандырып турары тодаргай болгай. Совет улустуң тайбың, чогаадыкчы ажылынга даштыкы талазы-биле байдал мурнундагызынга бодаарга ам кажангызынга-даа таарымчалыг боол турар.

Ол бүгү Совет күрүнениң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказынга, совет кижилерниң карак-кызыл күжениишкиннери-биле тургустунган бистиң Төрээн чуртувустуң аажок улуг экономиктиг болгаш камгаланыр күчүзүнге ооргаланып турар. Ол болза партияның, коммунистерниң хөй миллион отрядының күжениишкинниг ажылынга ооргаланып турар. Ол бүгү-даа, бистиң иштики тургузуушкунувустуң-даа үүле-херектери партия Төп Комитеди, ооң Политбюрозу, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң хүн бүрү, могаг чок ажыл-чорудулгазы-биле башкартынып турар.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары, даштыкыда миллион-миллион кижилер тайбың дээш, социализмниң бедик идеалдары дээш Леонид Ильич делегей аренazынга кайы хире янзы-бүрү талалыг хайныккан ажылды улуг талантылыы-биле, бистиң херээвистиң шыныынга, ленинчи даштыкы политиканың шыныынга бүзүрелдиң канчаар-даа аажок улуг күжү-биле чорудуп турарын көрүп турар. Делегейниң янзы-бүрү шуулганнарынга, бистиң мировоззрениевистен болган чок-ла иледе ырак политиктиг болгаш хөй-нити ажылдакчылар-биле ужуражышкыннарга Леонид Ильич Брежневтиң сөзүнүң кайы хире боттууң, алдар-хүндүзүнүң кайы хире бедиин иледе бүзүреп көре бээр. А ооң сөстеринде, ооң күжениишкиннеринде улуг социалистиг чурттуң, улуг партияның алдар-хүндүзү сиңниккен.

Тайбың болгаш социализм дээш бодунуң калбарышкызының талазы-биле чижеглээр чүве чок демиселге бис акы-дуңма социалистиг күрүнелер-биле чаңгыс одуругга чоруп, ниити дугурушкан туруштар-биле туржуп турар бис. Социалистиг дем каттыштырылгазы дээрге, депшилгелиг идеологияның чаңгыс аай ниитилешкээ, эчис сорулгаларының чаңгыс аайы болгаш ажылчы чоннарның интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазы тудуштур каттышкан ындыг эвилел-дир. Ындыг быжыг эп-найырал төөгүге турбаан!

Социализм чурттары бот-боттарынга дузалажып, деткиишпишаан, боттарының экономиказын хөгжүдериниң темпилерин улам-на дүргедедип турар. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелинде бактааган чурттар — делегейде күрүнелерниң эң-не бир деңдески хөгжүп турар бөлүү деп чүве эки билдингир болгай. Социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының арасында сырый харылзаалар партия болгаш күрүне ажыл-чорудулгазының бүгү адырларын херек кырында хаара тудуп турар. Оларның айыыл чок чоруунуң магадылалы Варшава керээзи. Ол организацияның иштинге акы-дуңма чурттарның тайбың херээ дээш политиктиг болгаш шериг дем каттыштырылгазы сайзыраңгайжып турар. Социалистиг күрүнелер ниити дем каттыштырылгазының эрге-ажыктары-биле национал эрге-ажыктарын шуут дүүштүрбүшаан, боттарының даштыкы политиктиг хөделиишкиннерин таарыштыр каттыштырып чорударының үнелиг дуржулгазын мөөңнеп алган.

Дем каттыштырылгазының чурттары кады күжениишкиннери-биле биче эвес чедиишкиннерни чедип алган. Ооң эң-не улуг чедиишкиннериниң бирээзи болза, Герман Демократтыг Республиканың хамаарышпас, тускай догуннаан күрүне кылдыр бүрүн бадыткаттынып тургустунганы болур. Немец черге чаа ниитилелдиң тургустунарынга шаптыктаар дээн империалистиг бөлүктерниң оралдажышкыннары буурап дүшкен, ГДР ам безин чээрби беш чыл — ооң барыын талакы кызыгаарларында социализмниң идегелдиг чөленгижи.

ГДР-ниң улузунуң ол улуг тиилелгези болза, социализм чурттарының ниити тиилелгези-дир!

ГДР болгаш ооң-биле кады ооң өңнүктери болгаш эвилелчилери республиканың тургустунганының 25 чыл юбилейин демдеглеп эрттирген. Ол улуг, Бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының ниити, улуг ол байырлалынга Л. И. Брежнев баштаан бистиң партия-чазак делегациязы олурушкан. ГДР-ниң удуртукчулары-биле кады бис социализмниң болгаш тайбыңның идеалдарынга бердингенин көргүскени республиканың аныяктарының ажылчы чоннарының социалистиг Берлинниң кудумчуларынга хөй муң кижи киришкен өндүр чаагай кылажын сөрүк кириишкин-биле хайгаарап көрген бис.

ГДР-ниң хүлээп көрбезиниң империалистиг политиказының буурап дүшкени ышкаш, өске социалистиг акы-дуңма чурт — Кубаны кызагдап бүзээлээни база-ла шуут буурап дүжер дээрзинге бүзүрелдиг бис.

Социалистиг дем каттыштырылга чурттарының чедиишкиннери, оларның экономиказының чайгылыш чок туруштуг өзүлдези капитал делегейинде амгы байдал-биле шуут удурланышкак чорукта туруп турар.

Капиталистиг күрүнелерниң хөй нуруузу акша үнезиниң кадыг-дошкун чокталырының аспаанда кыстырган, акшаның үнезиниң чокталыры чоруу элээн чурттарда бүдүрүлгениң кызырлыры болгаш ажыл чоктарының көвүдээри-биле хары угда деңнеп турар. Акшаның сандараашкыннары соксавайн турар, энергетиктиг сандараашкын ханылап турар, ону болган чок-ла энергетиктиг кризис деп адап турары база барымдаа чок эвес. Бо бүгү аар үргелер чоннуң күш-ажылчы бөлүктериниң эктинге салдынып турар. Делегейниң ийиги дайынының үелеринден бээр капитализм амгы үелегизи ышкаш, экономикада ындыг бергелерге кажан-даа таварышпайн келген боор.

Күштелип турар кризистиг болуушкуннарның чылдагаанын тывары, ону экиртир эмни чогаадырын Барыын талада кандыг-даа янзы-биле оралдажып турар. Ынчалза-даа ол оралдажышкыннар чедиишкин бербейн турары база-ла таварылга эвес. Буржуаз политикчилер ол болуушкуннарның чылдагааннарының дугайында шынныг чүүлдү чугаалап шыдавас, тодаргайлаарга, күзевейн-даа турарлар. Амгы бергелер капиталистиг улуг элээн чурттарда экономиканың милитаризациязы, оларның шериг бюджеттерин үрдүндүр көвүдеткени аажок улуг хире-чергези-биле болдурган деп маргыш чок шынныг чүүлдү дуюкаа эртирип турар. Ындыг болганда херектиң ужуру тодаргай, бөлүктерниң чорудуп турар политиказындан чепсегленииишкиннерни көвүдедириниң политиказындан болуп турар.

Эштер! Сөөлгү каш чылдарның дургузунда Совет Эвилели, социалистиг дем каттыштырылгазының чурттары депшилгелиг болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштер-биле харылзааны быжыглап, кады ажылдажылгага хөделбишаан, болуушкуннарның чорудулгазын тайбыңны быжыглаарының, тайбың догуннаашкынның ленинчи принциптерин бадыткап тургузарының талазынче угландырып шыдаан. Бистиң хүннеривисте күрүнелер арасының харылзааларын эде тургузарының чорудулгазы эң-не калбак делгемче үнүп турар деп чугаалаарының бүгү барымдаазы бар, ооң үндезиннери Октябрьдан кээп турар.

Билдингир чылдагааннар ужурунда Совет Эвилелиниң болгаш Американың Каттышкан Штаттарының арасында харылзааларны экижидер дуза ужур-дузалыг болуп турар. Дээди деңнелге эрткен совет-америк үш ужуражышкынның түңнелинде ол харылзааларның характерин конфронтация эвес, үскүлежиишкин эвес, а тайбың кады ажылдажылга тодараткан турзун дээш хөй чүве кылдынган. Партия ийи чурттуң ниитилел тургузуу болгаш идеологиялары удурланышкак турзажок, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың арасында харылзааларның хөгжүлдези болгаш экижидилгези туруштуг характерлиг болган турзун дээш ажыл-херекти партия чайгылыш чок чорудуп турар.

Совет, америк болгаш өске-даа бүгү улустарның эрге-ажыктарының дүгжүп турар кол чүүлү болза, тайбыңны камгалаары болгаш быжыглаары-дыр. Каттышкан Штаттар-биле бистиң дугуржулгаларывыс болгаш дугуржуп чугаалашкан чүүлдеривис чогум-на харын ол үндезинге тургустунуп турар. Бо хамыктың мурнунда ядролуг дайынны болдурбас талазы-биле хемчеглер дугайында дугуржулгага, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың арасында харылзааларның үндезиннеринге хамааржыр.

Стратегтиг шаап халдаашкын болгаш камгалал чепсегленииишкиннерин кызыгаарлаар талазы-биле ийи күрүнениң чаңгыс аай дугурушкан базымнары база-ла ол угланыышкында чоруп турар. Бо чугула айтырыгның талазы-биле совет-америк чугаалажыышкыннар үргүлчүлеп турар. Боттарының стратегтиг чепсектикалбартырыын шеглээрин ийи тала дугуржуп чугаалажып алган турарын Совет Эвилели чедип алырынче чүткүп турар. Бо чепсегленииишкиннерни сан-даа, шынар-даа талазы-биле улам эңдере бүдүрерин болдурбас ындыг дугуржулганы чедип алыр дээн бис. Ынчалза-даа кандыг-даа дугуржулга кайы-кайызының принциптеринге дүүшкен турар болгаш бистиң айыыл чок чоруувуска когаралды чедирбес ужурлуг болбайн аан.

Ноябрь 23—24-те Владивостоктуң девискээринге Л. И. Брежневтиң болгаш АКШ-тың президентизи Дж. Фордтуң ужуражышкыны болур. Бистиң бодап турарывыс-биле алырга, ол ужуражышкын совет-америк харылзааларны улам хөгжүдеринге чугула ужур-дузалыг болур. Бис ону чедип алыр дээш кызыдар апаар бис.

Партия Европада байдал-биле холбашкан айтырыгларны кичээнгейниң төвүнге доктаамал тудуп турар. Варшава Керээзиниң өске-даа киржикчилери-биле кады бис Европа диптте политиктиг байдалдың ылаптыг экижиринге, делегейниң ийиги дайынының түңнелинде Европада тургустунган политиктиг болгаш чурт-девискээр боттуг чүүлдү делегей эргелерин быжыглаарынга чедирер даштыкы политиктиг элээн хөй улуг хемчеглерни боттандырары-биле хөй чүвени кылган бис. Европа күрүнелерниң арасында кады ажылдажылгага эң-не таарымчалыг байдалдар бөгүн кажангызындан-даа артык улуг болуп турары тодаргай-дыр.

Совет Эвилелиниң болгаш Францияның арасында харылзаалар ам эвээш эвес хуусаада безин эки деңнелде турар. Оларның чоокшулажышкыны черле чогумчулалдыг үндезинниг болгаш Европада база делегейде дүшкүүрлүг чоруктуң чавырылдырыышкынынга чугула рольду ойнаар ужурлуг. Ийи чурт, ийи улус боттарының арасынга найыралды болгаш чөпшээрежилгелиг чорукту күзеп турар деп чүвени ылаңгыя төөгүнүң эргилделеринде дуржулга чаңгыс эвес удаа бадыткаан. Декабрь 5—7-де Л. И. Брежневтиң Францияга кылыр аян-чоруу ол сорулгаларга бараан болур дээрзинге бүзүреп болур.

Совет Эвилели Германияның Федеративтиг Республиказы-биле чаа харылзааларның улуг ужур-дузазын үнелеп көрүп турар. Шаандагы шагның вар-берге чүүлдерин ажып эртери-биле ийи күрүнениң холга алган угланыышкыны ССРЭ-ниң болгаш ГФР-ниң эрге-ажыктарының талазы-биле-даа ап көөрге, Европага ниитизи-биле тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының эрге-ажыктарының талазы-биле-даа ап көөрге болуп бүрүн бадыткап турар.

Ийи чурттарның арасында политиктиг харылзааларны болгаш экономиктиг кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдериниң улуг айтырыгларын бүгү тала-биле сайгарып көрген ГФР-ниң канцлери Г. Шмидт-биле Москвага үр эвесте чоруткан чугаалажыышкыннар түңнели — ооң чаа херечизи болур.

Совет Эвилелинге хамаарыштыр алыр болза Герман Федеративтиг Республика-биле бодунуң харылзааларын хандыр болгаш үр үеде тургузарынга ол белен.

Кожавыс Финляндия-биле үш он чылдар дургузунда чедиишкинниг хөгжүп сайзырап турар бистиң быжыг туруштуг чаагай харылзааларывыс кады ажылдажылганың эки үлегер-чижээ болур. Ол бүгүнү Совет Эвилели биле Финляндияның арасында тайбың керээзиниң дугайында дугуржулганың ужен чылының чоокта чаа болган байырлалы база катап көскүзү-биле бадыткаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйга баштаткан Совет күрүне делегациязы Хельсинкиге байырлалга киржип чораан болгай.

Европаның бүгү күрүнелери-биле калбак кады ажылдажылгаже бодунуң чүткүлдүүн бистиң чуртувус херек кырында бадыткап турар. Өйү келген политиктиг айтырыгларны шиитпирлээринге, калбак хемчээлдиг экономиктиг төлевилелдерни боттандырарынга, культура талазы-биле солчулгаларны болгаш харылзааларны калбартырынга идепкейлии-биле киржип турар бис. Европаны тайбыңның туружунга быжыглаарынга чүү чугулал дээрге ийи талалыг харылзааларның хөгжүлдези коллективтиг үндезинге айыыл чок чорукту хандырарының салышкыннары-биле холбашкан болур ужурлуг.

Чүнүң-даа мурнунда айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле ниити европа чөвүлел хуралын чедиишкинниг доозарының дугайында чугаа чоруп турар. Тайбың болгаш айыыл чок чорукту күрүнелер арасында харылзааларның хоойлузу болдуруп турар чугула шиитпирлерни чөвүлел хурал дээди деңнелге хүлээп алырын Европаның улузу манап турар. Барык чуктуң ону ам-даа чедир медерел билбээн чугула кылдыр болгаш кызыы эрге-ажыктарын бедик сорулгалардан көөр ажылдакчылары чөвүлел хуралдың ажылынга өш биле шаптыктап тура боттарынга кайы хире харысалганы ап турарын бодаар ужурлуг. Ук айтырыгны таарымчалыг шиитпирлээри төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсегленииишкинни кызырарының айтырыын киирбишаан, өске-даа айтырыгларны шиитпирлээринге таарымчалыг байдалды тургузар.

Сөөлгү чылда Европага болган таарымчалыг чаартылгаларның дугайын чугаалап тура фашист диктатураның ёзу-чурумун ук чуртка дүжүргениниң соонда Португалия-биле таарымчалыг, харын-даа найыралчы харылзааларның тургустунганын сеткил ханыышкын-биле демдеглеп турар бис.

Греция-биле бистиң харылзааларывыс эки талаже өскерилген. Грек улусту хөй чылдар дургузунда кинчилеп келген шериг-фашистиг ёзу-чурум дүжүр октаттырган. Грек улустуң ёзулуг өңнүктериниң бүзүрели боол чораан Грецияның демократтыг болгаш тайбыңга ынакшылдыг күштериниң чедиишкини ол болур.

Чавырылдырыышкынның чедип алдынган чүүлдери Азия диптте база көстүп келген. Совет Эвилелинге шиитпирлиг деткиткен акы-дуңма вьетнам улус империалистиг агрессия-биле демиселге шиитпирлиг тиилелгени чедип алган. Бистиң партиявыс, бистиң чуртувус интернационалчы хүлээлгезинге бодунуң шынчы чорууң херек кырында бадыткаан. Вьетнамга болгаш ниити Индий-Кыдатка политиктиг таарыштырылганы төнчүзүнге чедирери чугула. Париж дугуржулгаларын күүседиринден ойталаар чорукту болдурбазын сайгон ёзу-чурумдан негээр ужурлуг. Ук дугуржулгаларны шыңгыы сагыыры чугула.

Индостан чартык ортулукта байдалдың экижип турары эң чидиг айтырыгларны чугаалажыышкыннарның ачызында чедип ап болурун бүзүрелдии-биле чугаалап турар. Совет Эвилели аңаа хамаарыштыр хөй чүүлдерни кылган. Аңаа дорт сонуурганы күрүнелер бистиң чуртувустуң салышкыннарын бедии-биле

(Уланчызы 3-кү арында).

ОКТЯБРЬНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ—КОММУНИЗМ БОЛГАШ ТАЙБЫҢ ХЕРЭЭНИҢ ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРИНЧЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

үнелеп турарынга бис сеткил ханып турар бис. Ол дээрге оон-биле бүгү-ниити тайбыңның херээ дээш делегей ареназынга бистиң кады ажылдажылгавыстың улуг ужур-дузалыын көргүскеп Индия-даа болгаш бистиң-биле эки харылзааларны тургускан Пакистан болгаш Бангладеш болур-дур.

Азияның улуг күрүнези Индия-биле ханы найыралчы харылзааларывыс Азияга харын ол чүгле Азияга-даа эвес тайбыңның чугула фактору болган. Совет-индий кады ажылдажылганың оруу делгем. Кады ажылдажылга моон соңгаар-даа быжыгып база сайзыразын дээш Совет күрүне бүгү чүүлдерни кылыр.

Бистиң чуртувус-биле кожа-хелбээ чоруктуң шугумун чайгылыш чок боттандырбышаан, каяа-даа каттышпастың политиказын чорудуп турар күрүне — бистиң кожавыс Афганистан биле Совет Эвилелиниң быжыг найырал В. И. Лениниң үезинден бээр холбаштырып турар.

Бистиң чуртувус Япония-биле чаагай кожа-хелбээ харылзааларны чүгле экономикага эвес, харын политиканың талаларынга база хөгжүдерин оралдажып турар. Херектиң ужуру чүл дизе, Японияның аңаа белен болурундан хамааржыр-дыр.

Азия диптиң чурттарының каттышкан күжениишкиннери-биле Азияга идегелдиг айыыл чок чорукту хандырарының эргежок чугулазы шуут негеттинип турар. Бис ол орукта бергелерни биче деп санавайн турар бис, ынчалзажок Азияның улустарын дайындан болгаш агрессиядан адырган турар айыыл чок чоруктуң системазын Азияның күрүнелери кады ажылдап кылган турарын амыдырал негеп турар.

Амгы үениң байдалының бир элээн онзагай хевир-шинчизи чүл дизе, делегей харылзааларынга тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының принциптерин Совет Эвилели, социализмниң акы-дуңма чурттары уламчылай нептередип турары болур. Ол принциптер делегей практиказынга чүгле кирип турар эвес, харын янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң аразынга ниити бөлүк дуржулгалар кылдыр юридика талазы-биле быжыглаттынып турар.

Бистиң чуртувус ленинчи хүннерден эгелээш-ле кижи төрелгетенни чепсегленииишкинниң үүргезинден хостаары дээш демиселди чорудуп келген болгаш ону моон соңгаар-даа үргүлчүлээр. Кижилерниң угаан-медерелин чепсегленииишкинни дужүрериниң удурланыкчыларының соора угаадып турар бүгү-ле овуузунну хоп-мегезин бистер ойтур шаап турар бис. Чепсегленииишкинни дужүрериниң талазынга чедиишкин-даа, азы чедимче чок чорук-даа күрүнелерниң политиказындан, хамыктың мурнунда улуг күрүнелерниң политиказындан хамааржыр, а оларның чамдыктары чепсегленииишкинни эндере бүдүрерин хоругдаарының туружунда ам-даа кирбейн турары билдингир болгай.

Чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн долузу-биле дужүрериниң дугайында делегейниң чогуур чыыштарынга чугаалажып көөрү-биле саналдарны Совет Эвилели хөй удаа киирип келген.

Ам КНО-нуң Кол ассамблеязында делегей бойдузунга дайынзырак сорулга-биле үржүк чедирерин хоругдаар дугайында Совет Эвилелиниң чаа инициативазын чугаалажып турар. Ол чугула саналдарны делегейде ам безин калбаа-биле деткип турар.

Ядролуг чепсекти улам-ынай нептередирин болдурбас дээш ажыктыг хемчеглерни алыры мурнундагы ышкаш эң чугула сорулга болур. Совет Эвилели бо угланыышкынынарга күжениишкиннерин моон соңгаар-даа салыр.

Империалистиг реакцияның күштери, агрессияның күштери чепсегленииишкинни эндере бүдүрерин үргүлчүлеп база чимзениишкиннерин соксатпайн турар амгы байдалдарда бистиң партиявыс, ооң Төп Комитеди, Совет чазак Совет Эвилелиниң камгаланыр күчүзүн быжыглаарынче кошкаш дивес кичээнгейни салып келген болгаш моон соңгаар-даа салыр апаар. Бүгү совет улустуң тура-соруун илергейлевишаан, партия чурттуң айыыл чок чоруу, бистиң өңнүктеривистиң болгаш эвилелчилеривистиң айыыл чок чоруу бүрүн болгаш бүзүрелдиг камгалаттынгап турзун дээш моон соңгаар-даа бүгү чүүлдерни кылыр.

Октябрьның үезинден эгелээш-ле боттарының национал хосталгазы, политиктиг болгаш экономиктиг хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар улустарны деткиирин СЭКП болгаш Совет күрүне принципиалдыг шугуму кылдыр санап келген. Ол шугум Азияның, Африканың, Латин Американың хөгжүп турар хөй-хөй күрүнелери-биле бистиң кады ажылдажылгавыстың үндезини бооп турар. А колониализм ам-даа болунуң туружун оскунмаан черлерде аңаа удур демисежип турар улустар Совет Эвилелиниң дээштиг деткимчезин хандыртынган дээрзин билип турарлар.

Делегей ареназынга социалистиг кады ажылдажылга-даа база хөгжүп турар күрүнелер-даа быжыгып турар. Эң чугула айтырыгларның хөй нурууузунуң талазы-биле бистиң санал-оналывыс чаңгыс-аай бооп турар. Ол болза чавырылдырыышкынга ажыктыг кылдыр ниити антиимпериалистиг фронтунуң баазазын калбартып, тайбыңның херээн бурунгаарладырынга-даа, национал хосталгалыг демиселге-даа эң эки арганы тургузуп турар.

Делегей айтырыгларын шиитпирлээринге хөгжүп орар чурттарның идепкейлиг салдар чедирип турарының эвээш эвес чижектерни бистиң хүнеривистиң практиказы берип турар. Социалистиг күрүнелерниң деткимчезинге даянып алгаш, олар боттарының дүрүм ёзугаар эргелерин болгаш эрге-ажыктарын улам чедиишкиннии камгалап турар.

Колониалдыг сөөлгү империяның сөөлгү шагы эрткен деп ам безин чугаалап болур. Боттарының улустарының хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселди хөй чылдар улаштыр чорудуп, ол демиселинге улуг чедиишкиннерни чедип алган Гвинея-Бисаунуң, Мозамбиктиң болгаш Анголаның патриоттарынга байыр чедирип турар бис. Гвинея-Бисау хандыгыл дээрге, ол чуртту КНО-да хүлээп апкан болгаш делегейде ол калбаа-биле хүлээп көрдүнген.

Бодунуң чоокта чаагы чугаазынга Л. И. Брежнев мынча деп айыткан: «Дүшкүүрлүг чорукту кошкадыр демиселге чедип алдынган чедиишкиннер дыка улуу маргыш чок, ынчалза-даа чедип алдынган чүүлге черле оожургап болбас. Делегей амыдыралы чаа-чаа айтырыгларны көдүрүп турар болгай, ынчаарга шиитпирлеттинмээн эрги айтырыглар база ам-даа хөй болгай».

Делегейни «соок дайын» үелеринче дагын ээлдирип киирерин күзеп турар салдарлыг күштер ам-даа бар. Ынчангаш улустарның тайбыңның болгаш айыыл чок чоруун эргим үнелеп турар бүгү кижилер бедик серемчилелдиг болуп, тайбың дээш демиселге сырый каттыжар ужурлуг.

НАТО-нуң милитаристиг бөлүктериниң буруузу-биле Киприниң салым-хуузу ол блоктуң шериг болгаш политиктиг кажарлаашкыннарының объектизи болу берген. Совет Эвилели болгаш бистиң өңнүктеривис Кипр айтырыгга хамаарыштыр база делегейде хүндүткел-биле көрдүнген чайгылыш чок турушту ээлеп турар. Ол күрүнени хамаарышпас болгаш бүдүн девискээрлиг күрүне кылдыр арттырар дээш демиселди чорудуп турар бис, Кипрниң иштики херектеринге даштыкы холгаарлаашкынны соксадыр дээш, оон черинден бүгү даштыкы шериглерни үндүрер болгаш боттарының иштики херектерин боттары шиитпирлеп алыр арганы киприоттарга тывысыр дээш быжыы-биле туржуп турар бис.

Чоокку Чөөн чүкте байдал мурнуку хевээр нарын болгаш айыылдыг болуп арттышаан.

Израиль агрессиязының түңнелинде эжелеп алганы араб черлерни бодунуң камгалакчыларының деткимчези-биле холунга тударын оралдажып турар. Тель-Авивте шовинистиг хөөннер ам-даа намдаваан, харын-даа боо-чепсек күжү-биле көөргеттинер чорук ында дам барган хире. Ынчаарга ол дээрге улуг айыылдыг, ындыг болур дооста, Израильдиң бодунга база айыылдыг аажок улуг чазыгдыр.

Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыңны тургузары дээш Совет Эвилели чайгылыш чок туржуп турар. Ынчалза-даа Израиль эжелеп алган араб девискээрни эгиттпейн турда, Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелерин хандырбаанда ол чедип ап болдунмас. Палестин арабтарынга боду күрүнелиг болбушаан, бот башкартынар хоойлу ёзугаар эргезинге кым-даа удурланып шыдавас. Араб улустарның, оон иштинде Палестинаның чонунуң чөптүг демиселинге Совет Эвилели деткимчени көргүзүп келген болгаш ам-даа көргүзер. Ол Женеваның тайбың конференциязының ажылын соңгаарлатпайн катап эгелээри дээш туржуп турар.

Египеттиң президентизи Анвар Садаттың чалааның ёзугаар Л. И. Брежнев 1975 чылдың январьда Каирге баарын чоокта чаа чарлаан. Ам олче бүгү делегей кичээнгей салып турар. Ол дээрге билдингир-ле болгай. Ынаар баары кайгамчык улуг ужур-дузалыг. Тайбың дээш, улустарның эргелерин камгалаар дээш туржуп турар кижи бүрүзү аңаа чүгле байыр чедирип болур.

Дешпилгелиг бүгү кижи төрелгетен Чилиниң аг-шериглериниң ханныг үүлгедиглеринге удур килеңнээшкин-биле удурланып турар. Ол аг-шериг улуска удур өлүрүкчү чоруктуң политиказын боттандырып турар. Ынчалза-даа хосталгага ынакшылдыг чили улус бодунуң «сөөлгү сөзүн ам-даа чугаалаваан» дээрзинге бүзүреп болур. Совет кижилер ол улус-биле акы-дуңма чаңгыс эп-сеткилдиг болгаш деткип турар.

Совет кижилер хунтаның каржы үүлгедиглерин болдурбазын, Чилиниң кара бажыңында хилинчектенип турар патриоттарын, чили улустуң шынчы оглу эш Луис Корваланны хостаарын негеп турар.

Делегейде «дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының дайзыннары-биле Кыдаттың амгы удуртулгазы чаңгыс эп-сеткилдиг болуп турар. Ол удуртулга бодунуң политиказын Совет Эвилелинге болгаш социалистиг дем каттыштырылгазынга удур чорудуп, улустарның тайбың кады ажылдажылгазын тургузарынга шаптыктаарын оралдажып турар. Эң империалистиг реакция-биле каттыжарынче угланган Пекинниң ындыг, хөделиишкиннеринге бистиң партиявыс ойтур шавыышкынны берип келген болгаш бээр-даа апаар. Оон-биле чергелештир бис, моон мурнунда ышкаш, совет-кыдат харылзааларны чогумчударынче моон соңгаар-даа чүткүүр бис. Совет Эвилели биле Кыдат Улус Республиканың аразында найыралдыг харылзааларны катап тургузарынга бистен хамааржыр бүгү-ле чүүлдерни кылыр бис. Ол болза совет-даа, кыдат-даа улустуң үндезин эрге-ажыктарынга дүгжүп турар деп чүвени барымдаалап турар бис.

Эштер, реакцияның шыңгыы удурланыышкыны турзажок, Октябрьдан эгелээн делегейниң революстуг чаартылгазы туруштуг үргүлчүлевишаан, хөгжүвүшаан, быжыкпышаан турар.

«Делегей хөгжүлдезиниң ол канчаар-даа аажок улуг дүргедээшкининиң кол чылдагааны болза аңаа чаа чүс-чүс миллион кижилерниң хаара туттуруп турары болур» деп Лениниң чугаалаанының шынныын кижи төрелгетенниң чурттап эрткен чаа хүн бүрүзү бадыткап турар. (ЧДЧ, том 45, арын 174).

Тайбың болгаш социал депшилге дээш туруштуг демисежип турар ниитилел күштериниң, ангыларның болгаш партияларның шимчээшкини өзүп турар. Ооң чайыннанчак херечизи—капитал чурттарында ангы тулчуушкуннары, ук тулчуушкуннар улам улуг хемчээлдиг бооп бар чыдар.

Делегейниң коммунистиг шимчээшкини ук демиселдиң авангардында ооң шылгаттынгап удуртукчузу бооп чоруп орар.

Марксизм-ленинизмге шынчы чорук, империализмге удур демиселге чаңгыс эп коммунистерниң делегей шимчээшкининиң кымга-даа аштырбас күжү бооп турар.

Ол бүгү чүүлдер бүгү делегейниң ажылчы чоннары келир үеде ангы талазы-биле улам улуг чаалап алыышкыннарны чедип алыр дээрзинге бүзүрелди тывылдырып турар.

Коммунистиг хүрээлелдерниң сырый каттыжыышкыны принципиалдыг марксистчи-ленинчи үндезинге өзүп, быжыгып турзун дээш СЭКП өске-даа акы-дуңма партиялар-биле кады бодунуң күжениишкиннерин салып турар болгаш моон соңгаар-даа салыр апаар. Ол болза ленинчи чагыгларның бирээзи, ынчангаш партия хажык чок ону барымдаалап келген болгаш барымдаалаар-даа апаар.

Бүгү делегейге тайбың дээш, улустарның айыыл чок чоруу дээш демисешпишаан, партия делегейниң коммунистиг база ажылчын шимчээшкининиң мурнунга, бүгү делегейниң улустарының мурнунга бодунуң интернационалчы хүлээлгезин күүседип турар. Партияның ханы принциппалдыг, буянныг чаагай даштыкы политиказын совет улус чаңгыс үн-биле деткип турар.

* * *

Эштер! Революцияның, коммунизмниң болгаш тайбыңның өшпес тугун бистиң Төрээн чуртувус алдарлыы-биле апаар чоруур. Коммунизм идеалдарын боттандырар дээш демиселге Октябрь чуртунуң кайгамчыктыг чедиишкиннери бүгү кижи төрелгетенниң кичээнгейин хаара тудуп турар.

1975 чылче, беш чылдың сөөлгү чадазынче улуг политиктиг база күш-ажылчы чедиишкиннин байдалында кирип турар-дыр бис. Ук чыл болза тоску беш чылдың чүгле доозукчу чылы болур эвес. Ол болза оон-биле кады чаа, оңгу беш чылдың—шынарның, ажыктыг чорукту бедидериниң, улустуң чаагай чоруунуң улам ыңай өзүлдезиниң беш чылының бүдүүзү болур.

Чурттуң келир үези ооң бөгүнгү үези-биле тудуш холбаалыг дээрзин совет кижилер эки билир. Амгы үе биле келир үениң ол боттуг холбаазы беш чылдың күш-ажылчы судалында, чарыштың калбарыышкынында, бистиң бүгү-ле ажыл-ишчи чедиишкиннеривисте боттанып турар.

Маадырлыг ажылчын ангы, алдарлыг колхозчу тараачыннар, күш-ажылчы интеллигенция—бүгү 250 миллион совет улус улуг сорулганы чедип алыр дээш чаңгыс аай күзел-чүткүл-биле сырый каттышкан.

Коммунизм тургузукчузу — совет улус делгерезин!

Октябрьның Төрээн чурту — Совет Социалистиг Республикалар Эвилели быжыгып база чечектелип турзун!

Бистиң бүгү тиилелгелеривистиң шылгаттынгаа баштынчызы болгаш организакчызы —Коммунистиг партия делгерезин!

(Эш А. А. Громыконуң илеткелин улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары хөй удаа үзе кирип турган).

ССРЭ-ниң камгалал министриниң
ДУЖААЛЫ

1974 чылдың ноябрь 7. *№ 245* *Москва хоорай.*

Эштер солдаттар болгаш матростар, сержантылар болгаш старшиналар!

Эштер прапорщиктер болгаш мичманнар!

Эштер офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

Бөгүн совет улус, Чепсектиг Күштерниң дайынчылары, социалистиг чурттарның ажылчы чоннары, бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 57 чыл оюн байырлалдыы-биле демдеглеп турар-дыр.

Улуг Октябрь бүгү делегей төөгүзүнүң чаа үе-чадазын—делегейни революсчу ёзу-биле чаартырының үе-чадазын ажыткан. Улуг Лениниң айыткан оруу-биле чорбушаан, бистиң Төрээн чуртувус төөгүлүг эң кыска хуусаада-ла күчүлүг социалистиг күрүне болу берген. Коммунистиг партияны долгандыр сырый каттышкан совет кижилер ам СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар дээш аажок улуг көдүрлүүшкүннүг болгаш чогаадыкчы энергиялыг ажылдап турар. Тоску беш чылдың дөрткү чылының планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыш калбаа-биле нептерээн. Үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агыйы бүдүрүлгези, эртем болгаш культура чедиишкинниг хөгжүп, улустуң чаагай байдалы өзүп, ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш камгалал күчүзү быжыгып турар.

Социализмниң акы-дуңма чурттары чаа ниитилел тургузуушкунунга улуг чедиишкиннерни чедип алган. Марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптеринге үндезилээш, социалистиг дем каттыштырылгазының чаңгыс эви болгаш сырый каттыжыышкыны улам-на быжыгып турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы, даштыкы политиктиг программаны чүткүлдүг болгаш чайгылыш чокка боттандырып турар. Совет Эвилели социалистиг дем каттыштырылгазының чурттары-биле сырый чаңгыс эптиг болбушаан, улустарның тайбыңын болгаш айыыл чок чоруун быжыглаарынче угланыышкынны чайгылыш чок чорудуп, делегей харылзааларында боттуг өскерлиишкиннерни быжыглаарын, янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаарының принцивин амыдыралга боттандырарын чедип ап турар.

Дүшкүүрлүг чорукту кошкадыры чедип алдынган-даа болза, реакцияның болгаш агрессияның делегей байдалын кадыкшыдарынга удурланып, дайынга материалдыг белеткелди чорудуп, делегейниң янзы-бүрү районнарында өнчүк-чөңгээлерни үүлгедип турар күштери бар болгаш көделип турар.

Ол байдалдарда Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне чурттуң камгалалын улам быжыглаарынга эргежок чугула бүгү чүүлдерни кылып, бистиң Чепсектиг Күштеривистиң дайынчы белен чоруун бедидер дугайында үргүлчү сагыш салып турар.

Холунда ёзулуг амгы үениң чепсээн туткан совет дайынчылар бедик мораль-политиктиг болгаш дайынчы шынарларны шиңгээткеннер. Акы-дуңма социалистиг чурттарның армиялары-биле дайынчы ёзу-биле сырый демнешпишаан, олар боттарының патриотчу болгаш интернационалчы хүлээлгезин моон соңгаар-даа алдарлыы-биле күүседип, социализмниң төөгүлүг чаалап алыышкыннарын идегелдиг болгаш серемчилелдиг камгалаарлар.

Эштер, Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары!

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 57 чыл оюу-биле силерге байыр чедирип тур мен. Чепсектиг Күштерниң бот составы дайынчы болгаш политиктиг белеткелге, боо-чепсекти болгаш дайынчы техниканы шиңгээдип алырынга, дайынчы сагылга-чурумну быжыглаарынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун күзедим.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 57 чыл оюн демдеглээри-биле **ДУЖААРЫМ** болза:

Бөгүн, ноябрь 7-де, чер-черниң-биле 20 шак турда бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы— маадыр-хоорай Москвага, эвилелдешкен республикаларның найысылалдарынга, маадыр-хоорайлар Ленинградка, Волгоградка, Севастопольга, Одессага, Новороссийскиге, Керчиге, маадыр шивээ Брестке артиллерияның ужен дааштаашкыны-биле салют кылыр.

Маадырлыг совет улус болгаш ооң эрес-маадыр Чепсектиг Күштери делгерезин!

Бистиң бүгү тиилелгелеривистиң соруук киирикчизи болгаш организакчызы — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга алдар!

А. ГРЕЧКО,
ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет
Эвилелиниң Маршалы

Белоруссияның Компартиязының Төп Комитединге
Белорус ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга
Белорус ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге

Күрүнеге тараа, картофель садар социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткенин таварыштыр Белорус ССР-ниң колхозчуларынга, совхозтар ажылчыннарынга, механизаторларынга, көдээ ажыл-агыйы, белеткел органнарының ажылдакчыларынга, үлетпүр, транспортунуң бүдүрүлгелер коллективтеринге, партия, совет, профэвилел, комсомол ажылдакчыларынга, бүгү ажылчы чоннарынга СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели изиг байыр чедирип тур.

Чедип алдынган чедиишкиннер — партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле Белоруссияның көдээ ажыл-агыйы ажылдакчыларының шудургу күш-ажылының, партия, профэвилел, комсомол организацияларының, совет, ажыл-агый органнарының организакчы болгаш политиктиг улуг ажылының, көдээ ажыл-агыйы бүдүрүлгезиниң ажыктыын бүгү хемчеглер-биле бедидери дээш шудургу демиселиниң түңнели болган.

Белоруссияның көдээ ажыл-агыйы ишчилери күрүнениң доктаамал улгадып турар дузаламчызын, колхоз, совхозтарның курлавырлары биле аргаларын ажыглап тургаш мурнакчы дуржулгага даянгаш, 1975 чылда тараа, картофель, ногаа, эът, сүт бүдүрерин, көдээ ажыл-агыйының өске-даа бүгү продуктуларын бүдүрерин көвүдедиринге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алыр, беш чыл планының онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээрзинге СЭКП ТК, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бүзүрелдиг.

СЭКП ТӨП
КОМИТЕДИ

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ
СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР
ЧӨВҮЛЕЛИ

БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИННЕРИ

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң адресинге Улуг Октябрьның 57 чыл оюн таварыштыр байыр чедириишкиннери СЭКП-ниң Бурят болгаш Якут обкомнарындан, Бурят болгаш Якут АССР-лерниң Дээди Советтериниң Президиумнарындан болгаш Министрлер Чөвүлелдериниң, партияның Красноярск крайкомундан болгаш крайкүүскомдан, СЭКП-ниң Калмык обкомундан, Калмык АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш Министрлер Чөвүлелинден, СЭКП-ниң Хакас обкомундан болгаш облкүүскомдан, СЭКП-ниң Иркутск болгаш Даг-Алтай обкомнарындан болгаш облкүүскомнардан, Кызыл тук орденниг Сибирь шериг округунуң шериг Чөвүлелинден келгилээн.

Бистиң республиканың ажылчы чонунга беш чылдың дөрткү, тодарадыкчы чылының сорулгаларын күүседиринге улуг чедиишкиннерни олар күзээн.

Моол Арат Республиканың Баян-Ульгий аймааның моол-совет найырал ниитилелиниң удуртукчулары боттарының байыр чедириишкининге бистиң чурттарывыстың аразында акы-дуңманың найыралы бистиң чонувустуң чаагай чоруунга таарыштыр хүнден хүнче улам-на быжыгып турарын демдеглээн. Ол найырал бүгү делегейге тайбыңның херээнге улуг салыышкынны киирген. Бистиң улустарывыстың бузулбас найыралының болгаш кады ажылдажылгазының көскү чижээ СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң бистиң чуртувуска удавас келир аян-чоруу болур дээн.

БЕДИК ШАҢНАЛДАР

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный ноябрьның 5-те Кремльге эртем, культураның хөй ажылдакчыларынга, шериг удуртукчуларынга, хөй-хөй министерстволар биле ведомстволарның ажылдакчыларынга орденнер, медальдар тывыскан.

Ленин орденин, «Кадыр болгаш Маска» Алдын медальдарны чогаалчы Р. Г. Гамзатовка, Н. М. Грибачёвка, В. П. Катаевке, В. М. Кожевниковка, К. М. Марковка, К. Яшевке (Нутмановка) тывыскан. Совет литератураны хөгжүдеринге улуг ачы-хавыяалыг болганы, хөй-ниитичи идепкейлиг ажыл-чорудулгазы дээш, ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң тургустунган хүнүнден бээр 40 чыл болганынга холбаштыр оларга Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскан.

ССРЭ-ниң улустуң артизи С. А. Герасимовка Ленин орден-биле катай «Кадыр болгаш Маска» Алдын медальды тывыскан. Совет кино уран чүүлүн хөгжүдеринге шылгарангай ачы-хавыяалыг болганы, үре-түңнелдиг хөй-ниитичи ажыл-чорудулгазы дээш аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскан.

Совет уран чүүлдү хөгжүдеринге шылгарангай ачы-хавыяалыг болганы, өөредилге-кижизидилге болгаш хөй-ниити ажылын үре-түңнелдиг чорудуп келгени дээш ССРЭ-ниң улустуң артизи Г. С. Улановага Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскан. Ону Ленин орден-биле, «Кадыр болгаш Маска» алдын медаль-биле шаңнаан.

Театр уран чүүл хөгжүлдезинге улуг ачы-хавыяалыг болганы дээш, Биче театрның тургустунган хүнүнден бээр 150 чыл болган оюнга холбаштыр Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскан ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. Н. Гоголеваны, М. И. Жаровту болгаш И. В. Ильинскийни Ленин орден-биле, «Кадыр болгаш Маска» Алдын медаль-биле шаңнаан.

Ленин орденнерин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы А. М. Калашников, Центросоюзтуң баштаар чериниң даргазы А. П. Климов, ужар чүүлдүң кол маршалы П. С. Кутахов, ССРЭ-ниң улустуң артизи П. В. Массальский, академик Г. М. Франк оларга тывыскан.

Шаңнатканнар оларның ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелээни дээш партия биле чазакка өөрүп четтиргенин илереткен. *(СЭГА).*

ҮЕНИ МУРНААН КИЖИЛЕР

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының сөөлгү шиитпирлиг айлары чоруп турар. «Кызыл тудуг» эргелелиниң Николай Константинович Белигодскийге удурткан 22 кижилиг комплекстиг бригадазы Кызылда 205 оруннуг, беш каът «Турист» дээр аалчылар бажыңының тудуун тодарадыкчы чылда тудуп эгелээш, ам үшкү каъдының ханазын салып үндүрүпкен.

Бригаданың мурнунда сорулга улуг. Чүгле аалчылар турар корпустан аңгыда, аңаа ресторанны, кинотеатрны улаштыр тудар. Бо бригаданың кежигүннери боттарының бар арга, курлавырын санап көргеш, терлиг-хаяжыларның эгелекчи саналын деткивишаан, Улуг Октябрьның байырлалынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш уткуштур планын чаарты көрген. Уткуштур планның ачызында бригада 1974 чылдың планын ийи ай бурунгаар, октябрь 25-те күүседипкен.

Бригаданың кежигүннери коммунистиг күш-ажылдың бедик адын чедип алыр дээш демисежип турар. Ондар Өттүк-оол, Петр Донгак, Виктор Галяйко, Венцас Каспарайтис ышкаш ай, квартал планын доктаамал ажыр күүседип турар мурнакчылар бригадада хөй.

ЧУРУКТА: «Турист» аалчылар бажыңының тудуунда шалыпчы бригаданың кежигүннери.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

МӨҢГЕ ЧЫРЫК

1917—1919 чылдарда американ «Нью-Йорк, таймс» солун Россияның Совет эрге-чагыргазын «удавас-даа чайлаш чок бойлаар» деп, номчукчуларынга тозан бир катап дыңнаткан... Делегей буржуазиязының ботанмас кордалдарын илергейлээн, үндезин чок билиргээшкиннер шынап-ла ыйбаланып эстей бергилээн.

Бистиң чуртувусту чогум бөгүн чугаалажып турары мындыг апарган.

«В. И. Лениниң Төрээн чуртунга миллион-миллион кижилер бүгү диптерден барыксаар, социализмниң шылгарангай чедиишкиннерин караа-биле көрүксээр, капитализм делегейинден шынар талазы-биле онза ылгалдыг өл кайгамчыктыг делегейни барып көрүксээр болгай»—деп, Перунуң «Экспрессо» солуну бижээн.

«Совет Эвилелинге көрген-билген чүвелеривисти, амыдыралдың бүгү талаларынга совет улустуң чедип алган кайгамчык улуг чедиишкиннерин магадаан-дыр бис. Ажылчы чоннарның эң эки амыдырал-чурттаалгазы, бүгү тала-биле сайзыралдыг болурун социализм хандырып берип турар деп чүвеге ылап бүзүредивис»—деп, Гананың чер-чер айы-биле бот-башкартынылга ажылдакчыларының профэвилел удуртукчузу, мыңдаа чаа ССРЭ-ге чораан барган Т. Менса медеглээн.

«Совет Эвилелинге чеде бергеш, карактарым ажыттынган дыр билип алган чүвелерим-не кайы хөй. Ында өөренири, эмнелге дузаламчызын ажыглаары халас, чурттаар бажың-балгат хөлезини бүзүрелдиг чиик, кылыр ажыл тывылбастай бээр деп чүве турбас,—ону бодап кээрге, капиталистиг чурттан аңаа барган кижиниң угаан-сагыжынга безин... эннешпес боор чүве-дир»—деп, Нью-Йорк университеттериниң бирээзиниң аспирантызы Д. Бэйкин бижээн.

Социалистиг күрүнелерниң күчүлүг дем каттыштырылгазы ам кижи төрелгетенниң хөгжүлдезиниң үг-шиин тодарадыр, шиитпирлиг күш болу берген. Колониализмниң эң сөөлгү шивээлери дүндерилдир буступ дүшкеш, боттарының салым-чолун боттары шиитпирлеп болур арганы эң баштай алган хөй-хөй улустар социалистиг чаартылгаларның оруун тыва берген. Социализм идеяларының алдар-сураа капиталистиг чурттарда калбаарып, оларның ажыл-ишчилери бистиң Төрээн чуртувусту делегейниң бүгү улустарының келир үезиниң үлегер-чижээ деп үнелеп турар.

Советтер чурту бодунуң тургустунганының 57 чыл оюнуң хүнүн чечектелген шыдал-күштүг демдеглеп турар. Чүгле 1960 чылдан бээр эрткен үениң дургузунда безин Совет Эвилелиниң ниитилел продуктузу ийиден ажыг катап көвүдээн. Совет улустуң амыдырал-чурттаалгазы чылдың-на улам экижип, эртем-билиг, культура деңнели бедип турар. Бо беш чылдың дөрт чылының дургузунда ССРЭ-ге ажылчын, албан-хаакчыларның айда алыр ажыл төлевири ортумаа-биле 15 хуу, колхозчуларның ажыл төлевири — 22 хуу улгадыр. Капиталистиг делегейге ындыг турар арга-даа чок. Оон улам чидигленип турар экономика бергедээшкиннеринден болгаш шиитпирлеттинмес социал чөрүлдээлеринден уштунар арга-хоргазы безин чок. Капиталистиг делегейниң эң бай чурту — АКШ-та ооң үлетпүрүнүң «дорайтай бергенин», акша үнезиниң кедергей кудулап, өртектер улгадып турарын доктаадыр арга чок апарганын, ажыл-ишчилерниң 6 хуузунуң ажыл тыппастай бергенин, ындыгларның халаптыг көвүдеп турарын ажыы-биле чугаалажып турар апарган. Капитализмниң ниити кризизиниң ындыг үржүктарынга бүгү капиталистиг чурттарның таваржып турары илден. Эрткен чылын чүгле АКШ-ка безин 5100 ажыл соксадыышкыны болган, аңаа 1,7 миллион ажылчын, албан-хаакчы киришкен. Капиталистиг чурттарга бо чылын ажыл соксадыр демиселге 50 миллиондан эвээш эвес пролетарий киришкен.

ОКТЯБРЬГА АЛДАР!

А. ТОКОМБАЕВ,
кыргыс шүлүкчү.

ЛЕНИННИҢ ЧУРУУ

Лениниң чуруундуваз бо-ла көөр мен.
Идегелим харыызы ында доңнаттынган.
Хензиг-даа бол, Ленинге дөмей болур.
Неди күзел—мээң чүглүг чалгыным ол.
Ачылыг ооң чуруун аспаан хензиг булуң
Ада-чуртту эргизе-даа тывылбас боор.
Диптер сана ооң чуруу тарай берген
Дириг ышкаш, кижилерни хей-аът киирген.
Улустарның маадырлыг ажыл-ижин,
Уругларның кежик-чолдуг чуртталгазын
Хайыралыг Ильичивис кезээ шагда
Караа-биле көрүп орган ышкаш болур.
Улус чон дег өлүм билбес Дээди башкы
Узун оруум Сылдызы боол чырып чору.
Ооң боду партияда, төрел чонда,
Оңмас иште кезээ мөңге чурттап чору.

ОКТЯБРЬ

Октябрьның
Оттуг чаңныы ораннарга
Тиилелгениң
Диңмизи бооп чаңгыланган.
Адаларның
Аккан ханы мөңге сиңген,
Кызыл тук-даа
Кырывыста киискип чору.

Амыдырал
Аккан хем дег агымнарлыг,
Чаа-чаа базым
Сайзыралче текпиш болду.
Мурнувуста
Буян-кежик—коммунизм,
Чырып кыпкан
Сылдыстарже ужуп ор бис.

К. ЧАШ-ООЛ.

Э. ОГНЕЦВЕТ,
белорус шүлүкчү.

КУДА

Чимис-каттың дээжизи-даа,
Чиир чемниң амданныы-даа
Ында-мында стол сана
Ыяк кылдыр делгеттинген.
Өгленишкен оолду, кысты
Өөрү күткүп, мынча дижир:
— Ошкажыңар!
Ошкажыңар!
Омак-хөглүг чурттаңар-ла!
Куидагалар үскүлежип,
Куда дою кидин турда,
Хайыралыг аваларны
Карактарын чодуп орар.
Чалыы өйүн олар ийи
Сакты хонуп келгевнери ол.
Өскүс чаштар карактарга
Өжегээр дег чуруттунган.
Шериг эрлер хөөрүнге
Чечек салып турганын-даа.

Катап сактып олурзун аан—
Ханныг дайын уржуу-дур
ийин.
Чырык чериң кырын орта
Чыргалдыг бай чуртталга
дээш,
Тайбың чолду чалыы силер
Дагын-дагын камгалаңар.
Өртемчейниң улустары
Өскелешпейн сүмележип,
Айыылга удур шивээ болуп,
Аас-кежиин кептеретсин.
Столдарны шыгырады
Ыры, хөглел диңмирел тур.
Октябрь, куда болгаш
Оиза ырның байыры сен.

Шүлүктерни М. ДОРЖУ
очулдурган.

ЧАЛГЫНЫВЫС

Калбак-делгем Төрээн чуртувустуң кандыг-бир булуңунга аалдап четпээн-даа болзувусса, ында чурттап турар кижилерниң амыдыралын, аажы-чаңын, бойдус чурумалын акы-дуңма чогаалчыларның чогаалдарындан билип алыр бис. Шынап-ла Михаил Шолохов Дон унунга, Юрий Рытхэу тундрага, Григорий Ходжер Ыраккы Чөөн чүкке, а Расул Гамзатов Кавказка бистерни эдертип чедире-ле бээр болгай. Мындыг дансызыны уламчылаар болза, бөгүү национал авторларны, оларның чер-чуртун адаар апаар. Олда канчаар, өске бир чижекке доктаап көрейн.

Чээрби хире чылдар бурунгаар бурят чогаалчы Цырен Шагжиннин «Кажар Будамшу» деп каттырынчыг шиизин бистиң артистеривис ойнаан. Аас чогаалынга үндезилеттинген бо шииден кожавыста чурттап турар бурят чоннуң амыдыралы-биле ыңчан таныжкан бис. Дыңнап алы номчуп алырындан ангыда, амыдыралды сценадан көөрге, сонуургаачыг чораан.

Удаткан чок театрның бодуу хакас чогаалчы Михаил Кильчичаковтуң «Хайыраканның өзен» деп шиизин тургускан. Оон база-ла Улуг-Хемниң унунда, Саян ажыдыр чурттап турар кожаларывыстың амыдырал-чуртталгазы-биле таныштаан болгай бис.

Сөөлгү чылдарда элээн хөй национал авторларның шиилери-биле танышканын көрүкчүлер эки билир. Оларга А. Макаеноктуң «Шииткел» (белорус), К. Мухомеджановтуң «Шорум ыйнаан» (казах), М. Дажибековтуң «Вьетнамның төлдери бис» (кыргыс), башкир чогаалчылар М. Каримниң «Ай туттурган дүне», М. Юмагуловтуң «Өжээн» болгаш татар драматург А. Файзиниң «Хорагай идиктер» дээш оон-даа өске шиилер хамааржыр.

Чаа сезонда даштыкы болгаш орус классиктиг шиилерден аңгыда, совет болгаш түс черниң чогаалчыларының чаа шиилери барын сонуургаан мен. Эң ылангыя театр И. Назаровтуң «Панфиловчулар» деп маадырлыг шиизин фашистиг Германияны тиилээниниң 30 чылында көргүзериң планнап турар. Аңаа театрның орус, тыва бөлүктериниң артистери ойнаар. Чүге дээрге ук шииниң маадырлары ССРЭ-ниң элээн хөй национал чоннарының төлээлери болуп турар. Ол ышкаш татар драматург И. Хусаиновтуң «Аваның арыг сеткили» деп амгы үениң амыдыралын көргүскен шиизин чаа сезоннуң планынга киирген. Моон алгаш көөрге-ле, аңгы-дузалдышкы байырал — ол бистиң бедиктерже чалгыныывыс.

В. СЕРЕН-ООЛ.

Чөөкта чаа-ла чүве. Тываның уран чүүл болгаш чечен чогаал талазы-биле чедиишкиннериниң көргүзүү найысылал Москвага чедиишкиннии-биле эрткен. Бистиң уран чараш ырларывыс, онзагай аянныг танцыларывыс Москваның сценаларынга аян тудуп чаңгыланган. Төрээн Тывавыстың булуң бүрүзүнде өөрүшкүнүң, аас-кежииниң ырлары дыңналып турар. Бо бүгү дээрге Улуг Октябрьның ачызы-дыр.

ЧУРУКТА: ырның болгаш танцының «Саян» ансамблиниң Москвага бараалгадып чораан концертинден көргүзүг.

ЧЕДИП АЛДЫНГАН ААС-КЕЖИИ

С. ТОКА,
ССРЭ-ниң болгаш Тыва АССР-ниң күрүне шаңналдарының лауреады

Рассказтан үзүнду

Электровоз ой-ойде «көөк-кеөк» кылдыр кускуннай каап, чоорту оожумнап эгелээн, чылар-чылбас кылдыр кезек чоруп олурган соонда поезд доктаап туруп алды. Дүжер дээш ийи, үш шак бурунгаар белеткенген улус чүү боор, доранна үндүвүс. Көөрүмге хилиң кара шляпалыг, хүрең тоннуг, кижи ортузу чеде берген эр чанывыска келди:

— Эштер, эштер! — Ол ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң төлээзи Иван Васильевич деп кижи болду.— Кайы черден келген депутаттар ирги?

— Ак-көк хемниг Тывадан келдивис, алды кижи бис — деп харыылааш, «ам кандыг айтыышкын болур ирги?» дээш зиг манагзынып турувуста:

— Мээң соомдан моорлап көрүңер, машина белен, чурттаар гостиницаңар «Центральная» — дээш, Иван Васильевич дап бээрге, соондан базыптывыс.

Мурнувусче көөрүвүске, кызыл пөсте «Чоннуң төлээлекчилери — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга изиг байыр!» деэн сөстер бижээн ама-ама пөстер салгынга хөлбеңнээн, адагаш, бажың-балгат санында туктар кызыл чайт тур. Поездиден дүшкен пассажирлер болгаш уткаан кижилер холужа берген: изиг чазып буступ баткаш, оруунда кандыг-даа моондак барымдаалавас бистиң Каа-Хемниң дожу-ла.

Машинага олуруптааш, хаптывыс. Хөй каът ак, көк, хүрең, сарыг бажыңнар эрте хонуп, каракта шокараңнап-ла турлар.

Иван Васильевич, бистерни «Центральная» болгаш «Москва» гостиницаларда түс-түс өрээлдерге аппарып кааш, ыңай-бээр көргүлеп, оруннарны, столдуң, чунар черниң хамык-ла байдалын кынап көргеш:

— Бүгү байдал таарышкандыр, ам-даа мээң херээм эвээш ышкаш, байырлыг, менди чаагай — дээш, холдарывысты туткаш, чоруй баарды. Иван Васильевичиниң үдеп кааш, чаңгыс өрээлге Москваны магадап, аап-саап чүвелер хөөрежип олур бис.

— Хаа, кужур Москва дээрге мындыг-ла болгай: бажыңгалары дээрге ана бедик каңнап хая-ла — дээш, Доктугу холун оорганында чүктенип алгаш, соңга караанче, демир-орук вагонунда дег харап туруп берди.

— Бо кижилерниң хөйүн, чайын чылыгда хем кыдыын эру шуушкан байлааңгыр-ла мейлээрден өске канчаараан — дээш, Сертип база-ла соңгада барды...

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязы Москвага Кремльдиң Улуг ордузунга ажыттынарын төп солуннарда чарлап каган. Аңаа озалдавайн чедерин Доктугу сагындырып:

— Көрдүңер бе, салыңар чүлүңер, мончарыңарны болгаш моюндурууңарны эдиңер, чүү деп чүве боор — деп, Сертип-биле Сарыглар ийини сургаан тур...

— Хурал ажыттынар дээн шак келген-дир, белен силер бе? — деп, Доктугу даартазында база-ла хөөрээн чедип келди.

— Сагыжың дөспези ол бе, азы чүл, эш Доктугу?

— Ындыг-ындыг. Сагыжымның далажы-даа ындыг, черле бодум кандыг-даа ажыл кылыр дээнимде дөспес кижи болгай мен. Ам удавас тарылга эгелээр, а малдың төлүн түлүк ажаап ап турар. Өдекти кыштаг белеткели дээш ажылдаа баш ажыг. Далашпайн канчаар. Далажырда база аян бар, бодалдыг далажыышкыы ажырбас болдур эвеспе — дээш, Доктугу кезек боданып олура, шагын көре каапкаш:

— Ат болгач, шак-даа сайзыраан-дыр, эрте-дээре базып олурза эки — диген, тонун кеткен соонда үне кылаштапты.

Москваның агаары кайгамчык таарымчалыг. Хүнүң херели чүгле часкы эртенни кылайтыр чайыннандырып турар эвес, харын-даа кижилерниң сеткилин көдүрген. Дээрде булуттар эдержип алган, билдинер-билдинмес көжүп турлар. Кижи деп чүве биеэги чаң-биле хайныц-ла турар. Каттырышкан, тайылбырлашкан, кеткен хептери шевергин болгаш дески.

— Кандыг кончуг, сагышка безин бодап четпес чаагай болгаш кылагар хоорай бооп, азы Дээди Советтиң сессиязы дээш мынчаар аштап-шеверлээн чүве боор бе? — деп, Домна Родионовна айтырды.

— Оранның ээзи Дээди Совет чыглып турда, Москваны каастап шеверлээри черле чугула. Ындыг-даа болза бистиң ССРЭ ышкаш бо хире күрүнениң найысылалы черле ындыг болур ужурлуг — деп кагдым.

— Бо улуг, он беш каът, бора өңнүг бажың «Москва» гостиницазы, ооң дужунда он ажыг каът оран ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бажыңы — деп, Доктугу базып олура холдарын харбаңнап аарак, өөрүнге тайылбырлап чор.

Бистиң базып орар черивистиң ол-бо талазында, артында сүвүр баштары булуттарже киргилей берген, кызыл туйбулар-биле туткулаан чүвүң бажыңнары ирги бо?

— Ол: бирээзи В. И. Лениниң музейи-дир, тывалап чугаалаарга барыында-ла ооң төөгүзүн делгээн чер. А шак бо чиге мурнувуста, оң талазында эрте-бурунгудан бээр чүүлдерни көргүскен төөгү музейи-дир — деп, Доктугу Москваны шагда-ла билир кижи болган, харылап тур.

Элээн каш минута базып олура, Москваның Кызыл шөлүнге чедип келдивис. Оң талазында, Кремльдиң чиигистели берген ханазының ол чарыында, хүн караанга чайыннанып турар шөйбек ак бажыңның ортузунда талыйып үнген улуг өг ышкаш поган оорганың кырында ССРЭ-ниң Кызыл тугу киискээн тур. Ол төөгүлүг хананың баарында кызыл, кара, көк мрамор дашты холуп шеверлээн, адаа калбак, бажы баргаш Кремльдиң хериминиң кертиктери ышкаш чиңгежек бедикчигештиг В. И. Лениниң мавзолейи турар — чаагай-даа, хүндүлүг-даа. Сертип бөргүн ушта сокказ, кезек кылаштап олура келе тыртып алды.

— Бо дазыргай черни Кызыл шөл дээр, а бо шевергиин кертиктелип үнген, сор ышкаш тудуг Мавзолей-дир, В. И. Лениниң сөөгүн кадагалаан, ооң артында херим баарында ооң кады ажылдап чораан большевиктер: Калининни, Свердловту, Фрунзени, Орджоникидзени, Кировту болгаш өскелерни-даа хөөржүткен. Бо шөлге Ленин башкының дириг турган үезинден эгелээш, Октябрьның, Май бирниң хүннерин, өске-даа вайыр-наадымнарны демдеглеп, Совет Армияның, Москваның арат чоннарының чыскаалы болур чер бо-ла болгай — деп Доктугу база-ла тайылбырлаан чор.

— Оо! Кай ындыг-дыр аа! — деп кайгавышаан, депутаттар саадавайн кылаштап олурлар. Кремльдиң Спасск суургазы анаа-ла дээр шаар үне берген, үр болганының демдээ — чиңгистели бергилээн, чамдык черлерде артында «оът-сиген» үнгүлей берген хаалгага чедип келдивис.

Бурунгу Кремльдиң беш бедик суургаларының баштарында рубиндек кылган, кызыл херелдиг беш адырлар чайынаан турар. Сактырга, делегейниң кайы-даа ырак кызыгаарындан ооң революстуг хереллери көстүп турар ышкаш. Чиге мурнувуста «Хаан Үгербоо», ооң солагай талазында «Хаан Коңга», дуганнардан, ордулардан бүткен хоорай карааныста ажыттынып келди. Кремль — төптүң төвү, кижи болган-на ону «Кремль» деп чоргаарланыр адаар кайгамчыктыг чер. Кремльдиң иштинде төөгүнүң демдектерин: дуган-хүрээлерни, хоочун ордуларны, чепсектерни, В. И. Лениниң ажылдап, чурттап турган өрээлдерин — бо бүгүлерни Совет чазак ол-ла хевээр камгалап, улам-на селиңсептеп турар. Ону көөр дээш чон — улуг, бичелер, эр, херээженнер, совет хамаатылар болгаш даштыкыдан келгеннер ыңай-бээр шуужуп, кым кижи коңга, бир чамдызы үгербоо, база бир чамдыктары дуган-хүрээ чанында чурукка тырттырган, ана хайнып-ла турар.

Кремль иштинде кечим шайлар ышкаш калбак даштар-биле кылайтыр чадып каан шөлдү эрткеш, «Хаан Коңганың» баарынга чедип кээп, ында бижээн чүүлдү номчуп көөрүвүске: «Бо коңганы 1733—35 чылдарда шуткуткан, 205 тонна деңзилиг» деп бижээн тур. Чанындан көөрге, ана тоолда ышкаш 11 ханалыг улуг тербе өг-ле. Бедик дуган бажынче көдүрүп турда осуццуруп баткаш, коңганың эрии бузулган, оозу безин аажок улуг өг эжии дег, кандыг-даа узун кижи доңгайбайн кире бээр чыгыы. Бетинден «Иван Великий» деп хүрээ дуглап турган чүве, улам ыңай чоокшулай бээривиске, ажыттынып келир, алаа онза калбак, бажы дээр шаар бедип үнген, даг дег ак бажыңны Кремльдиң Улуг ордузу дээр. Кирер хаалгазынга чедип келгеш, кезек када тура дүштүвүс. Бедик болгаш калбак, ак будук-биле чаап каан, кыдыгларын алдыннай кожалап каап хаалга, ийи талазында «ССРЭ-ниң Дээди Соведи», «РСФСР-ниң Дээди Соведи» деп бижээн. Ону номчуп турувуста бир эш хаалганы ажыда тырткаш, «Моорлаңар» деп чалады.

Кириптивис. Кайлаар-даа көөрге, кижи көстүп чоруур, көрүнчүк-ле, көрүнчүк. Тоннарывыс астырып кааш, ордуже халдыр базыптывыс. Ийиги каъдынче, калбаа он ажыг, узун дурту бежен ажыг метр, тоолда ышкаш ужу-кыдыы-даа кызыгаар чок, Кремль ордузунуң ындыг чалазының ортузундан ужунга чедир ерү көөрге, ана дээр хаазында ышкаш хөлчок калбак полотнода комсомолдуң үшкү съездизинге В. И. Лениниң чүве чугаалап, комсомолчуларның мурнунга төөгүлүг сорулга салып турганын көргүскен чурук-тур.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының, бистиң партиявыстың ленинчи национал политиказының ачызында Тываның арат чоннарының оолдар, кыстары ССРЭ-ниң хөй санныг аймак-сөөк улустарының мурнундан соңгуткан чоннуң төлээлекчилери депутаттар-биле кады базып олурар деп чүвени кым бодаан боор деп бодал дораан-на кижиниң сагыжын доюлдурар. Ынчаар боданып базып олурувуста: «сайн байна, сонин юу байна?» деп Бурятиядан келген Намсарай, «менди-менди» дээп Даг Алтайындан Киселев, «изен-изен» дээп Хакастан Влас Колпаков, «Здорово, Тока» дээп Украинадан депутат Федоров, «салам алейкум» деп узбектеп мендилешкен Рахимбабаева... Депутаттарның кайызын ол дээр. Ужурашканда-ла амыр-мендизи айтырган, үжегер-дуржулгазын солушкан турар болгай. Бистиң Совет чуртувустуң хөй национал улустарының төлээлери шуптузу мында, деңг эргелиг, чуртуң мурнунда төөгүлүг айтырыгны шиитпирлээри-биле чыылган.

Кремльдиң Улуг ордузунуң эң чараш залы Георгиевск залга хамыкты мурнай келдивис. Бедии ана талыгыр, ханалары, баганалары, хаалгаларның тудалары, чүс-чүс лаалыг люстраларны алдын-биле кылайтыр чайырлап каан. Шалазын янзы-бүрү хээлер-биле угулзалаан, шуут-ла кылама дош дег арыг, кичээнгейлиг чорбас болза тая бээр чыгыы. Залдың ханаларының кыдыгларын дургаар кырлыг-кырлыг баганалар, ооң кырында Россияның эрткен төөгүзүнден эгелээш, шериг кезектериниң, аңгы-аңгы солдаттарының, офицерлериниң, генералдарының маадырлыг чоруун тураскаан алдын үжүктер-биле бижээн, депутаттар ону көрүп, магадап, чамдыктары боттарының бурунгуларының адын көрүп алгаш, ындазында иштинде чоргаарланган тургулаар...

ВЛКСМ ТК-га ужуражылга

Ноябрь 8-те чаңчыл ёзугаар бистиң хоккейстеривис эрткен сезоннуң болгаш боттарының моон соңгааргы планнарының дугайында чугаалап бээр дээш ВЛКСМ ТК-га чедип келгеннер.

ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников чурттуң шилиндек командазының ойнакчыларынга «Лениниң ады-биле 50 чыл дургузунда» деп тураскаалдыг демдектерни болгаш ВЛКСМ ТК-ның космоска четкен вымпелин тывыскаш, улуг чедиишкиннерни күзээн.

— Чаңгыс черге турбайн, чаа-чаа тиилелгелерни чедип аар дээш, бүгү күжүвүстү салыр бис — деп, ССРЭ-ниң шилиндек командазының тренери Б. П. Курагин чугаалаан.

ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. В. Горбатко биле РСФСР-ниң улустуң артизи Ю. В. Яковлев хоккейстерге байыр чедирген.

СЭТА-ның корр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 7-ДЕ
МОСКВАДАН

13.50 — Өңнүг телекөргүзүг. Москва. Кызыл шөл. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 57 чыл оюнга тураскааткан шериг парады болгаш ажылчы чоннуң демонстрациязы.

КЫЗЫЛДАН

16.40 — Кызыл хоорайның ажылчы чонунуң Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 57 чыл оюнга тураскааткан байырлыг чыскаалының дугайында репортаж.

МОСКВАДАН

17.00—Өңнүг телекөргүзүг. «Ак-көк отчугаш».

19.30 — Өңнүг телекөргүзүг. «Цемент» деп урай-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги серия.

КЫЗЫЛДАН

20.40—Уругларга. «Чөргүү хаван оглу». Мультфильм.

МОСКВАДАН

20.50—Футбол. Европа чемпионнарының кубогу дээш. «Селтик корк» (Ирландия)— «Арарат». (Ереван). 2-ги тайм. Еревандан дамчыдылга.

21.35—«Театр ужуражылгалары». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң улустуң артизи Т Пельтцер биле РСФСР-ниң алдарлыг артизи А. Миронов чорудар.

23.05—00.10—Өңнүг телекөргүзүг. «Бистиң адресивис —Совет Эвилели».

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кызылдың уран чүүл училищезин чыл бүрү хөй санныг аныяк кадрлар доозуп үнүп турар. Тываның культура албан черлеринге ажылдаар тускай эртемниг кадрларның саны чыл келген тудум улам көвүдеп олурар. Оларның аразында нити ыр удуртукчулары, чурукчулар, клуб ажылдакчылары дээш ымнарны чок дээр.

Уран чүүл училищезиниң хүн бүрү амыдыралы солун. Бо бажыңдан ыры, музыка кажан-даа үзүктелир эвес. Хөглүг музыка, тааланчыг ырлар соңгаларадан ол-бо кудумчуларже тарап, эрткен, дүшкен кижилерниң сеткил-сагыжын өөртүп турар. Училищениң ол-бо класстарынга чеде бээр болзуңза, бирээзинде ырлаан, өскезинде баян, фортепиано ойнаан болур. Мында тыва улустуң хөгжүм херекселдеринге база ойнап өөредип эгелээни солун.

Амгы Тываның амыдыралы магалыг-дыр. Кайда-даа тургузукчу ажыл-иш хайныккан, аас-кежиктиг амыдыралдың аялгалары кайда-даа чаңгыланган.

ЧУРУКТА: Кызылдың уран чүүл училищезиниң бөлүк сургуулдары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотолары.

БАЙЫРЛАЛ ХҮННЕРИНДЕ

НОЯБРЬ 7-ДЕ

В. И. Ленин аттыг шөлге хоорайның ажылчы чонунуң байырлыг чыскаалы 11.00 шактан эгелээр.

«Тайга» станциязынга 11.00 шактан хаактаң, «Энергетик», «Енисей», культура бажыңнарынга 20.00 шактан дыштаныглга кежээлеринге барып болур.

Хөгжүм-шии театрынга ВЛКСМ обкомунуң кубогу дээш Абаканның спортчулары-биле киржилгези-биле хостуг хүрешке республиканың бирги чери дээш маргылдаа, № 15, 14 школаларның спорт залдарынга баскетболга, № 14 школаның, Күш-культура бажыңының спорт залдарынга волейболга хоорайның школачыларының аразынга, политехникумнуң спорт залынга өөредилге болгаш бүдүрүлге черлериниң коллективтериниң аразында баскетболга дүргеп маргылдаалар 14.00 шактан эгелээр.

Культураның болгаш дыштаныгланың Гастелло аттыг парыгында бильярд, теннис, шыдыраа залдары 10.00 шактан ажылдап турар.

НОЯБРЬ 8-ТЕ

Хөгжүм-шии театрынга «Долуманың хуулгаазыны» (К. К. Кудажы) деп шии 19.00 шакта болур.

Хөгжүм-шии театрынга хостуг хүрешке, № 14, 15 школаларның, политехникумнуң, башкы институдунуң, Күш-культура бажыңының спорт залдарынга волейболга болгаш баскетболга маргылдаалар 10 шактан уламчылаар.

Культураның болгаш дыштаныгланың Гастелло аттыг парыгында бильярд, теннис, шыдыраа залдары 10.00 шактан ажылдап турар. «Энергетик», «Енисей» культура бажыңнарынга дыштаныгла кежээлери 20.00 шактан эгелээр.

Шыдыраа клувунга күзелдиглер дүргеп маргылдаага 11 шактан киржип болур.

«Тайга» станциязынга «Спартак» эки тура шиитилелдиң коллективтериниң хаак талазы-биле кышкы спортчу сезонунуң ажыдыышкыны 11.00 шакта болур.

НОЯБРЬ 9-ТА

Хөгжүм-шии театрынга «Хорагай идиктер» (А. Файзи, Т. Гиззат) деп шии 19.30 шакта болур.

Хөгжүм-шии театрынга хостуг хүрешке, № 14, 15 школаларның, политехникумнуң, башкы институдунуң, Күш-культура бажыңының спорт залдарынга волейболга болгаш баскетболга маргылдаалар 10 шактан уламчылаар.

Культура болгаш дыштаныгланың Гастелло аттыг парыгында бильярд, теннис, шыдыраа залдары 10.00 шактан ажылдап турар. «Энергетик», «Енисей» культура бажыңнарынга дыштаныгла кежээлери 20.00 шактан эгелээр.

Шыдыраа клувунга 11 шактан хоорайның шыырак шыдыраачызы хөй кижи-биле хары угда ойнаар.

ХООРАЯНЫҢ ДЫШТАНЫР
ХҮН ШТАВЫ.

КИНО

НОЯБРЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Тоннел ужунда чырык» 12.30, 14.20, 16.10, 18.00, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мандат» 9.10, 10.50, «Проша дажы» 12.30, 14.20, 16.10, «Хүлээлгезин күүседип турар» 18.00, 19.20, 21.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Диканька суур чанынга кежээлер» 12.00, 19.20, 20.30, «Өске төрел» 13.30, 15.20, 17.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шүүргедекчи бомбардировщиктиң хроникасы» 13.00, 14.40, 16.20, 20.00, «Июль аалды» 18.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Оолду капитан дижир турган» 12.00, «Июль аалды» 16.00, 18.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ· Индекс 667000
Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24—63, редакторнуң оралакчызарының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, кадээ ажылагый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтериязының 31-75, корректорларының 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1.)
Тиражы 16056. ЧАГЫГ № 261. ТС—01154.